

Henrik Stadheim

Imperium pro consule aut pro praetore

En undersøkelse av forskjellen på konsulært- og pretoriansk imperium (218-45 f.Kr)

Masteroppgave i Historie
Veileder: Jan Frode Hatlen
Mai 2019

Henrik Stadheim

Imperium pro consule aut pro praetore

En undersøkelse av forskjellen på konsulært- og pretoriansk imperium (218-45 f.Kr)

Masteroppgave i Historie
Veileder: Jan Frode Hatlen
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Forord

Jeg fikk tidlig interesse for romersk historie. Denne interessen økte gjennom en bachelor i antikkens kultur, og det ble tidlig bestemt at en masteroppgave i historie måtte omhandle denne perioden. Da bachelorstudiet også tilbydde verdifull opplæring i latin, ble det klart at undersøkelsen skulle se på romersk historie.

Fokuset for oppgaven lå lenge på romernes østlige kriger under senrepublikken, og det var i lang tid vanskelig å finne problemstillinger som ikke var besvart. Etter å først ha landet på en prosopografisk oppgave av romerske generaler i Østen, ble jeg klar over problemet med å forklare hvorfor pretorene i mange tilfeller ble kalt prokonsuler. Etter å ha forsøkt å finne svar i den tidligere forskningen ble jeg klar over at dette problemet var langt fra løst. Jeg gikk derfor i gang med å teste ut forskjellige forklaringer, før jeg, etter mange feiltak, endte opp med påstanden som kommer fram i denne oppgaven. Til tross for at omveien har vært krevende, vil jeg tro at den skapte mer læringsutbytte enn bry.

Arbeidet med å skrive denne oppgaven har vært en lang, men spennende prosess. En av høydepunktene var oppholdet i Roma for innhenting av materiale til oppgaven. Jeg vil derfor rette en takk til Det norske institutt i Roma for lesesalsplass og til NTNU for støtte til oppholdet.

Jeg vil også takke min veileder, Jan Frode Hatlen, for tålmodighet og gode tilbakemeldinger. Sist, men ikke minst, vil jeg rette en takk til de andre masterstudentene på rom 6395 for interessante og uinteressante samtaler det siste året.

Dragvoll, mai 2019

Henrik Stadheim

Innhold

Forord	i
Kapittel I: Innledning	1
Problemstilling og tese	1
Periode og begrepsavklaringer	2
Metode og kilder	3
Sentrale kilder for mellomrepublikken.....	3
Sentrale kilder for senrepublikken	5
Supplerende kilder for perioden	7
Inskripsjoner og numismatiske kilder	9
Tidligere forskning	10
Oppsummering av oppgaven.....	13
Kapittel II: Bakgrunnskapittel.....	15
Imperium	15
Analysens historiske kontekst	18
Punerkrigene.....	18
Ekspansjon og mangel på menn med imperium.....	20
Borgerkrigene.....	23
Kapittel III: Konsulære kommandoer under Hannibalkrigen	27
Umiddelbare løsninger på manglende konsulere	27
Forlenging av konsulære kommandoer	29
Embetsløse menn med konsulært imperium	31
Konklusjon	36
Kapittel IV: Konsulære og pretorianske provinser fra 197- 100 f.Kr	37
Imperium og rekruttering i Spania	37
Imperium og rekruttering i Makedonia, Afrika og Asia	42
Imperium og rekruttering i Italia, Sicilia og Sardinia	44
Hvorfor behøvde man å rekruttere i noen provinser, men ikke i andre?.....	47
Konklusjon	49
Kapittel V: Kontinuitet eller brudd? Rekruttering gjennom konsulært og pretoriansk imperium fra 90 f.Kr.....	51
Standardisering av konsulært imperium.....	51
Rekruttering med pretoriansk imperium	53
Rekruttering som konsulær oppgave.....	57
Konklusjon	63

Kapittel VI: Oppsummeringer og konklusjon	65
Nye spørsmål.....	67
Litteraturliste	I
Anvendte kilder og oversettelser:.....	I
Bøker og artikler.....	II
Internettkilder	VI

Kapittel I: Innledning

Problemstilling og tese

Den overordnede problemstillingen for denne oppgaven er: hvordan utviklet bruken av konsulært- og pretoriansk imperium seg i møte med Romas økende militære utfordringer? For å svare på dette vil oppgaven se på hva som var forskjellen på de to formene for imperium og undersøke om denne forskjellen kan spores gjennom hele perioden oppgaven behandler. Jeg vil argumentere for at forklaringen ligger i at kun generaler med konsulært imperium hadde mandat til å rekruttere soldater. Med utgangspunkt i denne forklaringen vil jeg forsøke å kaste nytt lys over Romas vei til verdensdominans.

Roma ble nemlig ikke grunnlagt som et verdensrike. Med et system laget for å styre en mindre bystat måtte de utvikle nye metoder for å takle et voksende rike. Metodene de utviklet hadde derfor dype røtter i de institusjonene de allerede hadde. I møte med de administrative og militære utfordringene som ekspansjonen brakte med seg, kan man derfor se en drastisk endring i disse institusjonenes funksjoner. Consul- og pretorembetene ble for eksempel ikke opprettet med formål å fungere som guvernører, men utover republikken ble likevel store deler av embetstiden deres brukt som nettopp guvernører i det økende antallet provinser. En oppgave om hva konsulært- eller pretoriansk imperium var, kan derfor ikke forklares uten å se på hvordan de utviklet seg. Hvilke oppgaver var grunnleggende for disse formene for imperium, og hvordan endret de seg i møte med ekspansjonens påfølgende utfordringer?

Romernes militære suksess var i stor grad preget av at de alltid hadde mulighet til å sende nye soldater ut i krig. Både krigen mot Pyrrhos og Karthago ble ikke vunnet gjennom at romerne nødvendigvis hadde bedre soldater eller hærførere enn motstanderne. Det var deres evne til å fortsette å krige uansett hvor store tap de ble påført. Oppgaven tar for seg et viktig tema fordi den går over en av de mest sentrale rollene til enhver militær leder; nemlig rekrutteringen av borgere, og hvem som hadde mandat til å utføre det. Det er snakk om et mandat til å tvinge enhver jordeier, romersk eller alliert, til å reise fra eiendom for å krige i republikkens tjeneste. Til tross for at krigføring var et naturlig aspekt i romerske borgeres liv, må det presiseres at tjenestegjøring ikke var frivillig.¹ For å forstå hvordan Roma oppnådde posisjonen som den ledende bystaten i Middelhavet er det derfor viktig å se på hvilket maktgrunnlag de romerske generalene hadde for å kreve tjenestegjøring fra deres romerske og allierte borgere.

¹ Peter Astbury Brunt. *Italian Manpower: 225 B.C.-A.D 14*. Oxford 1971 s 391. Cicero forteller for eksempel om en mann som ble solgt inn i slaveri etter å ha nektet å tjenestegjøre: Cic.*Caec.*99

Periode og begrepsavklaringer

Oppgaven vil se på perioden fra ca. 218-45 f.Kr, fra krigen mot Hannibal til Cæsars avslutning av borgerkrigen. Årsaken til tidsavgrensningen kan begrunnes med utviklingen i bruken av konsulært imperium som skjedde både under og som følge av 2. Punerkrig. På grunn av den kaotiske tidsperioden senrepublikken viste seg å være, kunne det ha vært en fordel å avslutte analysen før 45 f.Kr, men på grunn tilgangen til en rekke av Cæsars, Ciceros og Sallusts verker, er kildematerialet for godt til å ignorere.

Imperium, som er kjernen i denne oppgaven, kan oversettes til *retten til å befale*.² En grundigere forklaring på hva begrepet imperium betyr vil bli gitt i kapittel II, men man kan sammenfatte imperium som et mandat til å kommandere en hær. Dette ble i hovedsak gitt til de årlige konsulene og pretorene. Konsulene fikk konsulært imperium, mens pretorene fikk pretoriansk imperium. De to formene for imperium ble etter hvert gitt til langt flere enn de årlige konsulene og pretorene. Gjennom å sette særlig fokus på hvorfor konsulære kommandoer³ ble gitt til generaler uten konsulembetet, vil oppgaven forsøke å finne en grunnleggende forskjell i de to formene for imperium. Med bakgrunn i denne forskjellen vil jeg vise hvordan bruken av imperium forandret seg i romernes reise fra bystat til verdensrike.

Begrepet rekruttering av soldater vil bli brukt i dets bredeste betydning. Jeg vil i de fleste tilfeller bruke ordet mobilisering til å forklare den årlige utvelgelsen og registreringen av de jordeiende borgerne som skulle tjenestegjøre, – ofte kalt *dilectus*, eller i nødstilfeller *tumultus*. Latinske begrep som *conscriptio* (innskriving, innrulling) eller *supplementum* (utfylling, forsterkning), vil som regel kun bli oversatt med rekruttering. Dette skyldes ofte kildenes mangel på kontinuitet av de forskjellige begrepene.

Oppgavens formål er å vise at rekruttering av soldater var en mulighet kun generaler med konsulært imperium kunne utføre. Dette betyr ikke at rekruttering av soldater nødvendigvis var den eneste forskjellen mellom konsulært og pretoriansk imperium, men min analyse vil vise at i flere tilfeller var det nettopp behovet for å kunne rekruttere som bestemte hvilket imperium generalene skulle holde. Da rekruttering var en konsulær oppgave ble generaler som ble nødt til å rekruttere sendt *pro consule* (istedenfor en konsul).

² Latinsk Ordbok (2012) s 310

³ Jeg vil ofte bruke begrepet «konsulære kommandoer». I disse tilfellene er det alltid snakk om kommandoer med konsulært imperium.

Metode og kilder

Metoden for undersøkelsen vil være en kildekritisk gjennomgang av begreper. De sentrale begrepene er naturligvis konsulært- og pretoriansk imperium, men ofte er den eneste måten å identifisere en generals imperium gjennom kildens titulering av generalen. Prokonsul indikerer alltid konsulært imperium og proprætor indikerer alltid pretoriansk imperium. Prokonsul blir normalt brukt om konsuler som har fått kommandoen sin forlenget utover embetstiden, men det kan også bety prætor med hevet imperium, eller embetsløse generaler som har blitt gitt konsulært imperium. På samme vis ble proprætor brukt om prætorer som har fått kommandoen sin forlenget utover embetstiden, men også legater, kvestorer eller embetsløse menn som har blitt tildelt pretoriansk imperium.

Når man følger et konsept så bredt som imperium over en periode på nærmere 200 år, blir man nødt til å ta i bruk en rekke forskjellige kilder. Noen kilder gir oss verdifulle innblikk i det romerske samfunnet, men kan samtidig være preget av propaganda. Andre kilder gir oss en innholdsrik fortelling om romerske hendelser, men kan være offer for anakronismer og dårlige empirisk data. Fra noen år står vi nærmest uten informasjon i det hele tatt. I disse tilfellene har det vært viktig å kunne bruke både innskripsjoner og numismatiske kilder.

Det må presiseres at institusjonene jeg undersøkte gikk gjennom store endringer over denne perioden. Som denne oppgaven vil vise, hadde imperium en helt annen betydning i mellomrepublikken enn i senrepublikken og prinsipatet, noe som kan ha hatt innvirkning på senere kilders egen forståelse av konseptets tidlige historie. Dette er ikke uproblematisk. Sentrale kilder kan derfor gi et bedre bilde av hvordan de selv anså imperium enn hva imperium faktisk var.

Jeg vil her gi en oppsummering av de viktigste kildene til min oppgave, og drøfte hvilke utfordringer de presenterer.

Sentrale kilder for mellomrepublikken

Polybios (ca. 200-120 f.Kr) var en gresk historiker og kan regnes som en samtidig kilde for store deler av mellomrepublikken (ca. 264-133 f.Kr). Hans *Historiai* er et 40-bind stort verk og følger romernes vei til å bli den dominerende bystaten i Middelhavet. Av de 40 bindene er

kun fem fullstendig bevart, men også 1/3 av hele verket eksisterer i flere deler.⁴ Polybios hadde deltatt i den tredje makedoniske krig og kriget mot romerne som offiser. Etter krigen ble han sendt til Roma som gissel og han skulle oppholde her i mange år med tett forhold til Scipio den yngre, og skulle følge ham til Nord-Afrika under 3. punerkrig.⁵

Polybios har gitt oss viktige skildringer av den historiske utviklingen av Romerriket. Dessverre for denne oppgaven følger Polybios sjelden tradisjonen med å avsløre hvilket imperium de forskjellige generalene hadde. Han titulerer ofte konsulene og prokonsulene på samme vis, og selve inkonsistensen i hans terminologi gjør det vanskelig å bruke han som en kilde på diverse generalers imperium.⁶ I tillegg gjør min egen mangel på greskspråklig kompetanse det vanskelig å undersøke det på egen hånd da oversettelser ofte kan ha begrenset kunnskap om gresk titulering av romerske generaler. Titulaturen av generalene er viktig om man skal kunne undersøke om rekruttering fant sted under pretoriansk imperium.

Polybios' egen interesse i den romerske konstitusjonen og dets militære funksjoner har derimot gjort deler av Polybios verk veldig viktig. Bok 6 tar nemlig for seg nettopp disse sidene av det romerske samfunnet. Særlig viktig for denne oppgaven har vært hans forestilling av hvordan den romerske mobiliseringen av hæren foregikk. Denne vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 2. Han gir også et viktig innblikk i konsulens rolle som øverste militære myndighet. Dessverre gir Polybios oss ikke den samme oversikten over pretorens rolle. Pretorens rolle i hans historie er nærmest ikke-eksisterende, noe som igjen resulterer i at han kun blir brukt i noen få tilfeller gjennom denne oppgaven.

Titus Livius (ca. 60 f.Kr-17 e.Kr) var en romersk historiker fra Padua i Nord-Italia. Til tross for å være et barn av den senere republikken og tidlige prinsipatet, er Livius den sentrale, og i flere tilfeller vår eneste kilde til Romas tidlige så vel som mellomrepublikanske historie. Han vokste opp under republikkens siste borgerkriger og ble en del av Augustus indre sirkel en gang på 20-tallet f.Kr. I motsetning til senere romerske historikere hadde Livius ingen karriere innen verken politikk eller militæret, noe som kan ha hatt innvirkning på hans kunnskap om de forskjellige embetene. Livius' verk om Romas historie, *Ab urbe condita*, følger Roma fra dets opprinnelse gjennom 146 bøker til år 9 f.Kr. Dessverre har kun bok 1-10 og 21-45

⁴ Kraggerud, Egil. (2015, 26. juni). Polyb. I Store norske leksikon. Hentet 26. april 2019 fra <https://snl.no/Polyb>

⁵ Kraggerud, Egil. (2015, 26. juni). Polyb. I Store norske leksikon. Hentet 26. april 2019 fra <https://snl.no/Polyb>

⁶ W. Feemster Jashemski. *The Origins and History of the Proconsular and the Propraetorian Imperium to 27 B.C.* Chicago 1950, s 50

overlevd intakt, men vi har utdrag (*Epitomae*) og sammendrag (*Periochae*) fra tre fjerdedeler av verket. Bok 21-45 tar for seg årene 218-167 f.Kr og er den mest fullstendige kilden for perioden.

Siden han selv ble født nærmere 140 år etter analysens tidsavgrensning er han ikke en samtidig kilde, men har tatt i bruk annalister. Disse kan ha vært full av unøyaktigheter på grunn av familiers innvirkning på historiene, men dette har mest sannsynlig mindre å si for Livius bilde av romersk konstitusjonell utvikling.⁷ Livius har også blitt attestert som en pålitelig kilde til kunnskap om den årlige mobiliseringen av hæren og hvordan den ble fordelt mellom generalene. Dette er viktig for denne oppgaven. På starten av hvert år forteller han nemlig om hvor mange romerske og allierte soldater konsulene skulle rekruttere og hvor stor andel som skulle bli gitt til pretorene.⁸ Trolig følger Livius en fast kilde som beskriver dette og den årlige fortellingen om disse er rett og slett for gjengående til å avskrives.⁹ Det virker ofte som om Livius har et fast sett med temaer som han følger hvert år. Konsulene og pretorenes bevegelser gjennom året er det viktigste, og blir ofte fortalt med en viss interesse. Andre temaer; som utdelingen av land, opprettelsen av kolonier, religiøse og konstitusjonelle hendelser blir ofte kun nevnt, men ikke forklart.¹⁰ Dette er også et av problemene med Livius. Vi vet ikke alltid om Livius utelater viktige detaljer på grunn av manglende interesse, eller på grunn av manglende kunnskap og informasjon om temaet, noe som igjen fører til at analysen i flere tilfeller må vurdere om Livius er en pålitelig kilde å argumentere ut ifra.

Sentrale kilder for senrepublikken

Cæsar (ca. 100 f.Kr-43 f.Kr) sto i løpet av 50- og 40-tallet f.Kr bak store erobringer så vel som omveltninger av den romerske konstitusjonen. Hans kommentarer (*Commentarii*) om diverse kriger har vært uerstattelig for romersk militærhistorie. Hans to verk omhandler krigene i Gallia og Britannia fra 58-50, og borgerkrigen fra 49-48. I tillegg finnes det tre verk som omhandler Cæsars kriger i Alexandria, Afrika og Spania hvor det er usikkert hvem som var forfatteren.

Hans skildringer av folkeslag og områder som aldri tidligere hadde blitt besøkt av romere, gir innblikk i kulturer og samfunn vi ikke har noen tidligere informasjon om. Dette er i seg selv

⁷ Jashemski (1950) s 2

⁸ For eksempel Liv.24.11.5

⁹ Brunt (1971) s 645

¹⁰ Terry Corey Brennan. *The Praetorship in the Roman Republic*. Oxford 2000 s 9

viktig. Også interessante bemerkninger om konstitusjonelle tradisjoner om bruken av liktorer i byen kommer til syne i kaoset som fulgte borgerkrigen fra 49 f.Kr.¹¹ Mer relevant for denne oppgaven er hans kommentarer om hvordan den marianske legionen ble mobilisert og diverse andre militære spørsmål. Noen av disse tvang meg til å revurdere påstandens legitimitet i senrepublikken.¹²

Det må også legges til at Cæsars *Commentarii* – til tross for å være en verdifull, samtidig kilde – er skrevet av en politiker, heller enn en historiker. Hendelsene han forteller om bærer tydelig preg av å gi et godt bilde av seg selv. Han ønsket å utgi seg selv som en fredsbevarende republikaner som har blitt offer for urett til tross for at han førte hæren mot Roma. Cæsar er med andre ord ikke en objektiv kilde på senrepublikkens disputer. Dette er derimot ikke problematisk for denne oppgaven, da undersøkelsen handler om bruken av imperium, ikke nødvendigvis om hva som skjedde.

Cicero (106 f.Kr-43 f.Kr) er for de politiske aspektene av det siste århundret f.Kr vår mest verdifulle kilde. En rekke taler har blitt bevart. Både forsvars- og angreptaler mot guvernører som har blitt anklaget etter at deres guvernørperiode var over, men også taler som omhandler store kommandoer, har vist seg å være viktig for vår forståelse for romersk provinspolitikk. I tillegg har vi en stor mengde brev som har overlevd. Særlig viktig for min oppgave er de brevene som omhandler Ciceros egen guvernørperiode i Kilikia i 51 f.Kr, og brevene tilknyttet borgerkrigen fra 49 f.Kr. Cicero er en fantastisk kilde da han skildret viktige hendelser i samme tid som de skjedde. Ofte var han selv en av hovedpersonene og brevene han skrev gir oss innblikk uten sidestykke i hvordan romersk politikk på det øverste nivået fungerte.

Et viktig problem med Cicero som kilde, er at det vi har fra han ikke var skrevet for at senere historikere skulle få en bedre forståelse av det romerske samfunnet. Snarere tvert imot. Ciceros taler og brev er ment for samtiden og all informasjon Cicero gir oss er sjansetreff, og ofte uten kontekst. Utenforliggende detaljer må derfor suppleres av andre kilder. Cicero er for eksempel vår beste kilde til en rekke lovendringer, men han forteller aldri mer om lovendringen enn hva publikumet behøvde. Et annet problem med Cicero er hans mangel på objektivitet. Særlig i hans taler er informasjonen han kom med ment for å overbevise. I en forsvarstale for L. Licinius Murena i Ciceros konsulår, fortalte han for eksempel hvordan hans

¹¹ Caes.BC.1.6 For hva en liktor var: se kapittel 2.

¹² Rekruttering gjennom pretoriansk imperium: Se kapittel 5.

far hadde feiret en fantastisk og velfortjent triumf over Mithridates etter hans pretorembete i Asia.¹³ Den eldre Murenas krigføring mot Mithridates var derimot langt fra suksessfull, og etter store tap var det kun diktatoren Sullas inngripen som hindret oppblussingen av en ny storkrig i Asia Minor.¹⁴

I likhet med Cæsar er Ciceros mangel på objektivitet kun et mindre problem for denne oppgaven. Undersøkelsen skal nemlig ikke avdekke hva som faktisk skjedde, men heller prøve å konstruere noen viktige holdepunkter for hvordan imperium fungerte.

Sallust (ca. 86-34 f Kr) var en romersk historiker fra Amiternum. Av hans verker er vi heldige å ha både *Catilina* og *Krigen mot Jugurtha* fullstendig bevart. I tillegg har vi fragmenter av hans viktigste verk, *Historiae*, om perioden 78-67 f.Kr.

I motsetning til Cicero sto han på Cæsars side under borgerkrigen fra 49 f.Kr. Hvor hans politiske engasjement lå, kommer også tydelig frem i verkene. Dette gjør også han til en upålitelig kilde når det kommer til objektivitet, men som jeg tidligere har nevnt så har dette relativt lite betydning for denne oppgaven. Det som derimot gjør han til en sentral kilde når det kommer til konseptet *imperium* er at han selv hadde holdt det i løpet av sin politiske karriere. Sallust hadde først vært folketribun i 52 f.Kr, og etter Cæsars overtagelse av makten i Roma holdt han kvestorembetet og i 46 f.Kr pretorembetet, da han fulgte Cæsar til Afrika. Der skal han også ha fortsatt som guvernør for provinsen. Til tross for at det ikke stiller han i samme selskap som Cæsar og Cicero (som holdt konsulembetet), gjør det det sannsynlig og trolig nødvendig for Sallust å vite om pretoriansk imperium ga generalene autoritet til å rekruttere soldater på egen hånd. Dette gjør han til en sentral kilde. Dessverre forteller han sjelden om rekrutteringen av soldatene i det hele tatt, men de gangene han gjør det, viser han viktigheten av det konsulære imperiumet. Dette vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 5.

Supplerende kilder for perioden

Med supplerende kilder så menes kilder som i de fleste tilfeller kun vil bli brukt til å fylle inn informasjon i perioder hvor godt kildemateriale er manglende. Dette betyr derimot ikke at deres informasjon om konstitusjonelle spørsmål og imperium vil bli utelatt. Flere sentrale

¹³ Murena hadde blitt anklaget for valgfusk (*ambitus*). For Ciceros begeistring over den eldre Murenas krigføring: Cic.*Mur.*15 og 31

¹⁴ David Magie. *Roman rule in Asia Minor: To the end of the third century after Christ*. Princeton, N.J 1950 s 245

argumenter i denne oppgaven vil være formet på grunnlag av disse kildene. Det som derimot gjør de problematiske, er at de alle levde først etter republikken var over. Dette gjør at sentrale embeter som konsul- og pretorembetene, så vel som begrepet imperium hadde en helt annen betydning utover keiserdømmet. Dette gjør at bruken av disse kildene for å svare på spørsmål om imperium, så vel som rekrutteringen av hæren, må gjøres med en god del kildekritikk.

Velleius Paterculus (ca. 30 f.Kr til 37 e.Kr) er en kilde som kunne ha vært veldig relevant for min oppgave. Til tross for at store deler av livet hans fant sted etter republikkens fall, holdt han både et kvestor- og pretorembete, og med en lang militær og politisk karriere hadde han trolig en viss forståelse av begrepet imperium under republikken. Problemet med Velleius for denne oppgaven er mangelen på bevarte deler av hendelsene i perioden som denne oppgaven undersøker.

Plutarks (ca. 45-125 e.Kr) parallellbiografier om greske og romerske personligheter har et annet problem. Han skriver om flere relevante personer for denne oppgaven og vi vet at han i flere tilfeller tok i bruk karakterenes egne biografier. Til tross for det gode kildegrunnet har han muligens hadde, er det usikkert hvor mye han selv forsto om den romerske republikkens funksjoner.

Appianus (ca. 95-165 e.Kr) tilbyr lignende problemer. Han skrev sin romerske historie basert på områder og folkeslag, ikke perioder. I for eksempel hans Parthiske historie følger vi derfor historien fra romernes første kontakt med Parthia fram til hans egen tid. Appianus skal ha brukt en rekke kilder, både greske og latinske, men på grunn av hans dårlige referering, vet vi ikke alltid hvilke kilder dette var.¹⁵ Han skriver også om hendelser som skjedde lenge før sin egen tid, og til tross for at han holdt et embete som procurator er det usikkert hvilken forståelse han hadde om romernes administrative spørsmål under republikken. Likevel blir han sett på som en troverdig kilde, og har vært særlig viktig i perioden fra ca. 160 til 70 f.Kr hvor vi står uten verken Livius, Polybios eller Cicero til å fortelle oss om utviklingen i Romerriket.¹⁶

Dio Cassius (ca. 155-235 e.Kr) kan også brukes i noen grad. Som en gresk historiker som levde betydelig lenge etter perioden oppgaven undersøker, er hans tilknytning til den

¹⁵ Andreas Mehl. *Roman historiography : An introduction to its basic aspects and development*. Malden, Mass 2011 s 164

¹⁶ Mehl (2011) s 165

romerske republikken relativt liten. Til tross for dette var han senator og holdt konsulembetet to ganger.¹⁷ Den viktigste årsaken til Dios mindre betydning for denne oppgaven, er at kun deler av hans monumentale historie om Romas historie fra den begynnelse til hans egen tid er bevart. Verket er relativt intakt fra 69 f.Kr, men med en undersøkelse som avslutter på midten av 40-tallet f.Kr vil hans bidrag kun ha mindre betydning for denne oppgaven.

Inskripsjoner og numismatiske kilder

De litterære kildene gir oss viktige detaljer om historiske hendelser og hva skjedde. Dessverre er disse ofte skrevet en stund etter hendelsene fant sted, noe som fører til historiske feil, og i denne oppgavens tilfelle; feil i hvilken tittel/form for imperium generalene de litterære kildene forteller oss om hadde. Derfor har ulike innskripsjoner hatt stor betydning for denne oppgaven. Ofte står det ikke mer enn et navn og en tittel på innskripsjonene. I perioder eller områder hvor vi har manglende beretninger – særlig etter 167 f.Kr hvor vi ikke kan bruke Livius – kan disse innskripsjonene fortelle oss om det var vanlig å gi guvernørene i for eksempel provinsen Makedonia konsulært- eller pretoriansk imperium. *Fasti Triumphales*¹⁸ er et godt eksempel på dette. *Fasti Triumphales* er en del av den større innskripsjonen *Fasti Capitolini* som navngir alle konsuler og triumffeirende generaler fra sannsynligvis¹⁹ 753 f.Kr til 19 e.Kr. Listen er viktig fordi den ofte lister opp generaler som beretningene ikke forteller hvilket imperium hadde. Den kan også fortelle oss hvilken region generalene triumferte fra, som igjen kan bekrefte hvorvidt guvernørene i en region hadde konsulært eller pretoriansk imperium. Også numismatiske kilder kan brukes på denne måten. Guvernører slo ofte mynter med sitt eget navn og tittelen de hadde. Tittelen avslørte hvilket imperium de hadde blitt tildelt.

På grunn av ekspansjonen østover møter vi på språklige problemer med innskripsjonene. Vi har en rekke innskripsjoner som nevner romerske guvernører over hele den greskspråklige delen av Romerriket. Problemene kommer når man skal forsøke å oversette det latinske begrepet imperium til gresk. I motsetning til de latinske kildene blir jeg her nødt til å lene meg på tidligere arbeider.

¹⁷ Crook, J., Lintott, A., & Rawson, E. *The Cambridge ancient history : 9 : The Last age of the Roman republic, 146-43 B.C.* Cambridge 1994 s 2

¹⁸ Jeg har tatt i bruk Atilius Degrassi. *Fasti Capitolini*. Torino 1954

¹⁹ Triumfene er fra 753 f.Kr til 19 e.Kr, men på grunn av at den første delen av listen over konsulene er tapt starter disse først i 483 f.Kr. Sannsynligvis gikk listen over konsulene også tilbake til 753 f.Kr.

Tidligere forskning

Ut ifra mine observasjoner har påstanden om at rekruttering av soldater var et mandat kun gitt til generaler med konsulært imperium aldri blitt sett på før. Denne oppgaven vil derfor være den første som forsøker å forklare hvorfor det ble gitt konsulært imperium til generaler uten konsulembetet med utgangspunkt i dette. Til tross for at spørsmålet har blitt sett på av flere prominente historikere, er det kun noen få forklaringer som har blitt foreslått som faktisk viser til en definitiv forskjell i det konsulære og pretorianske imperiumet. Dette kommer av at problemet ofte blir drøftet kun i samsvar med enkelte hendelser eller fenomener. Et slikt fenomen kan være: hvorfor fikk pretorene i Spania konsulært imperium istedenfor pretoriansk. Et annet kan være hvorfor så mange generaler fikk konsulært imperium under Hannibalkrigen uten å ha holdt verken pretor- eller konsulembetet. Dette er kun mindre spørsmål, og har ofte liten betydning for problemstillingene de selv forsøker å besvare. Dette bekrefter hvorfor denne oppgaven er viktig. Jeg vil likevel vise hvilke holdepunkter og hvilke forklaringer den tidligere forskningen allerede har kommet med.

Wilhelmina Feemster Jashemskis (*The Origins and History of the Proconsular and the Propraetorian Imperium to 27 B.C.*, 1950) vier en hel bok til bruken av prokonsulære og propretorianske kommandoer, og gir en god oversikt over promagistratets historie, fra de første kommandoene som strakk seg over ett år (utover embetstiden) til de ekstraordinære kommandoene som ble gitt til Romas første keiser, Augustus. Jashemski, har som meg, lagt fokus på en rekke kommandoer under krigen mot Hannibal, og de første pretorene i Spania etter annekteringen av området i 197 f.Kr. Hun følger også ekspansjonen over den hellenistiske Østen med viktige bemerkninger om de kildekritiske utfordringene med å bruke greske innskripsjoner som basis for titlene eller imperiumet som guvernørene holdt. Jashemskis verk følger derfor mange av de samme linjene som denne oppgaven gjør. Målet for oppgaven min er derimot langt fra det samme som hennes. Der jeg ønsker å vise bruken av det konsulære imperiumet og hva som skilte det fra pretoriansk imperium, ønsker hun å vise at de ekstraordinære kommandoene som Augustus holdt som keiser hadde opprinnelse fra langt tidligere kommandoer enn hva som var tidligere trodd.²⁰

Til tross for at hun selv ikke forsøker å forklare *hvorfor* konsulært imperium ble gitt til generaler uten konsulembetet, kommer hun fram til en rekke viktige holdepunkter. For

²⁰ Jashemski (1950) vii

eksempel viser hun til hvordan pretorene som ble kalt prokonsuler i Spania hadde 12 liktorer med seg i motsetning til propretorer som kun hadde seks.²¹ Dette viser at en pretor med tittelen prokonsul hadde det samme antallet liktorer som en konsul, derav konsulært imperium. I tillegg forteller Jashemski at det ikke var hærstørrelsen som var forskjellen på de titlene. Dette baserer seg på at en konsulær hær var på to legioner.²² Ved å vise til at pretorene med konsulært imperium i Spania fra 205 til 202 trolig hadde kun én legion hver, kan ikke hærstørrelsen ha forklart hvorfor pretorene fikk konsulært imperium.²³

Andre forklaringer på disse spørsmålene kan komme fra verk med varierende temaer. John S. Richardson (*Hispaniae: Spain and the Development of Roman Imperialism 218-82 BC*, 1986 og *The Romans in Spain*, 1996) mener for eksempel at årsaken bak guvernørene i Spanias opphøyning i tittel fra propretor til prokonsul skyldtes at det konsulære imperiumet passet bedre for generaler i militært aktive områder.²⁴ Dessverre gjøres det ingen forsøk på å forklare hvorfor et slikt imperium skulle gjøre en general bedre rustet for et militært aktivt område. Det samme forteller R. Develin²⁵ (*The Roman Command Structure and Spain 218-190 B.C.* 1980). Develin gjør et viktig arbeid i forsøket på å forklare hvordan konsulære kommandoer ble gitt til generaler uten konsulembetet gjennom de første årene av romersk tilsdeværelse i Spania, men heller ikke han legger mye fokus på å forklare hvorfor de holdt konsulært imperium i stedet for pretoriansk.

T. Corey Brennans (*The Praetorship in the Roman Republic*, 2000) kommer i flere tilfeller i kontakt med konsulært imperium gitt til pretorer i sitt omfattende verk om pretorembetet. Brennan forklarer tildelingen av konsulært imperium til pretorer gjennom noe han kaller for «*persistence of consular imperium*».²⁶ Med dette mener han at om en konsul ble hindret i å gjøre en oppgave og en pretor måtte ta over ble pretoren kalt *pro consule*. Oppgaven var nemlig blitt konsulær og dette gjorde at pretoren også måtte være konsulær. Dette prinsippet overfører han også til konsulære og pretorianske provinser. Om en provins hadde blitt gjort konsulær en gang – ved at provinsen ble gitt til en konsul – ville alle guvernørene etter dette også holde konsulært imperium. På samme vis fikk mindre viktige oppgaver og provinser «*persistence of praetorian imperium*».²⁷ Brennan sier også at bruken av konsulært imperium

²¹ Jashemski (1950) s 46

²² Jashemski (1950) s 46

²³ Jashemski (1950) s 46

²⁴ John S. Richardson. *The Romans in Spain*. Oxford 1996 s 49

²⁵ Robert Develin. The roman command structure and spain 218-190 B. C. *Klio*, 62(2), 355. 1980 s 358

²⁶ Brennan (2000) s 620, 668-671

²⁷ Brennan (2000) s 670

var i stor grad symbolsk.²⁸ Han referer til de spanske opprørene etter at to propretorer hadde holdt Spania etter prokonsulen P. Scipio (senere Africanus) og har konkludert med at konsulært imperium kunne skremme de krigerske, spanske stammene.²⁹

En helt ny forklaring på hva som skilte det konsulære og pretorianske imperiumet har nylig blitt fremstilt av Fred Drogula (*Commanders and Command in the Roman Republic and Early Empire*, 2015). Hans syn går ut på at generaler med pretoriansk imperium hadde akkurat samme imperium som generaler med konsulært imperium. Det var med andre ord ingen militær årsak til at noen generaler fikk konsulært imperium mens andre fikk pretoriansk, da man med pretoriansk imperium allerede hadde absolutt autoritet over sine soldater. Det var ingenting en konsul kunne gjøre som en pretor ikke kunne gjøre.³⁰ Drogula mener at tidligere forklaringer som baserer seg på en forskjell i konsulært og pretoriansk imperium bunner ut i at én general skulle ha en lederstilling over alle andre generaler i området, slik at det ikke skulle komme til konflikt over hvem som hadde høyest autoritet i provinsen. Drogula referer til de to spanske pretorene som fikk konsulært imperium, og mener at det i så fall ville ha vært unødvendig, da guvernøren i for eksempel Hispania Ulterior alltid var milevis unna alle andre kommandører, bortsett fra guvernøren i Hispania Citerior, og da de begge hadde konsulært imperium faller argumentet på stengrunn.³¹

Drogula begrunner også mangelen på forskjell gjennom at pretorene som ble sendt til Spania ofte ikke fikk konsulært imperium før etter et år, og kun etter at etterfølgerne allerede var på vei til provinsen.³² På grunn av dette var det ingen grunn til å tro at det var noen forskjell på de to formene for imperium da pretorene tydeligvis ikke trengte konsulært imperium for å fungere i provinsen. Dette argumentet baserer seg på at Livius i flere tilfeller kaller noen av pretorene i Spania for propretorer, men at de blir kalt prokonsuler i *Fasti Triumphales*. Dette kan forklare hvorfor Drogula tror at de fikk konsulært imperium kun på slutten av guvernørperioden. Jashemskis analyse har derimot vist hvordan Livius i flere tilfeller bruker pretor i tilfeller hvor han snakker om embetet til guvernørene, mens de blir kalt propretor eller prokonsul først når kommandoen deres ble forlenget.³³ Det kan derfor se ut som at Livius forteller at en guvernør hadde pretoriansk imperium i tilfeller hvor han kun nevner embetet

²⁸ Brennan (2000) s 610

²⁹ Brennan (2000) s 620

³⁰ Fred Drogula. *Commanders and command in the Roman Republic and Early Empire*. Chapel Hill, North Carolina. 2015 s 226

³¹ Drogula (2015) s 227

³² Drogula (2015) s 226

³³ Jashemski (1950) s 43

guvernøren holdt. Vi vet også fra Plutark at L. Aemlius Paullus ble fra starten sendt til Spania med 12 liktorer, som tilsvarte konsulært imperium.³⁴ Man bør derfor anta at det var vanlig å gi pretorene som ble sendt til Spania konsulært imperium også fra begynnelsen av deres guvernørperiode.

Drogula mener også at da noen pretorer hadde holdt provinsen med pretoriansk imperium, viser det at pretoriansk imperium var nok til å styre å provinsen. Det var derfor ingen grunn til at en prokonsul skulle kunne styre provinsen bedre enn en proprætor.³⁵ Han begrunner derfor at noen fikk konsulært imperium uten å holde konsulembetet med æren og prestisjen som kom med den konsulære tittelen.³⁶

The promotion of a praetor to a proprætor *pro consule* was not about authority or capacity, but about the honor and prestige derived from the upgraded or enhanced title.

Yet one should never underestimate the importance of honor and prestige in roman politics. While the enhanced title of proprætor *pro consule* may have added nothing to a man's ability to command a *provinciae* in Spain, it could add considerably to his social status and prestige back in Rome. (Drogula, 2015, 227)

Jeg må nok en gang presisere at alle disse forklaringene på hvorfor konsulært imperium ble gitt til generaler uten konsulembetet er gjort i samsvar med å forklare større institusjoner eller fenomener, være seg pretorembetet i Brennans tilfelle, eller de spanske provinsenes historie i Richardsons tilfelle. Jeg vil vegre meg for å si at disse forklaringene er feil, men jeg vil heller argumentere for at de ofte er udefinerte eller forklarer kun sporadiske tilfeller av generaler med konsulært imperium uten konsulembetet. Dette viser at problemet med å etablere en årsak bak de konsulære kommandoene gitt til ikke-konsulære generaler er langt fra oppklart, og at en oppgave med formål å løse dette er nødvendig.

Oppsummering av oppgaven

Kapittel II fungerer som et bakgrunnskapittel med mål å gjøre de analyserende kapitlene mer forståelig. I første del av kapittelet vil jeg gi en forklaring på begrepet *imperium* og hvordan mobiliseringen av hæren foregikk under mellomrepublikken, før jeg kronologisk går over de utenrikspolitiske, militære og særlig administrative endringene som er relevante for oppgaven mellom 218 f.Kr og 46 f.Kr.

³⁴ Plut.*Aem.Paull.*4.1-2

³⁵ Drogula (2015) s 226

³⁶ Drogula (2015) s 227

Fra 218 kan vi se en rekke generaler uten konsulembetet få tittelen prokonsul. Kapittel III vil derfor ta for seg spørsmålet: hvorfor ble konsulært imperium gitt til generaler som ikke holdt konsulembetet under krigen mot Hannibal. Perioden for kapittelet vil følge krigen mot Hannibal fra 218-202 f.Kr, men også en rekke kommandoer i Spania fram til 197 f.Kr. Analysen vil primært basere seg på Livius, men vil også bli supplert av Polybios og senere kilder.

Fra 197 f.Kr ser vi noe som kan minne om en institusjonalisering av konsulært imperium for pretorer i Spania. Senere skulle dette skje i både Makedonia, Asia og muligens Afrika. I andre provinser som Sardinia og Sicilia fortsatte man å gi pretoriansk imperium til pretorene. Spørsmålet for kapittel IV vil derfor være: hvorfor fikk pretorene i noen provinser konsulært imperium, mens andre måtte nøye seg med pretoriansk? Perioden for kapittelet vil følge den romerske ekspansjonen fra ca. 197-100 f.Kr. Fra 197-166 f.Kr kan vi ennå bruke Livius, og da han følger de fleste pretorene i både Italia, Sicilia, Sardinia og de spanske provinsenes bevegelser vil han være den primære kilden. Etter 166 f.Kr får vi kun sporadiske hint om hvilket imperium pretoren holdt og hva de foretok seg. Da provinsene Makedonia, Afrika og Asia ble opprettet etter dette vil jeg være avhengig av å måtte bruke senere kilder, så vel som innskripsjoner.

I løpet av det siste århundret f.Kr skjedde det en oppblomstring av kommandoer med pretoriansk imperium gitt til menn som ikke holdt verken pretor- eller konsulembetet. Dette kan ha vært kvestorer, et embete uten imperium, eller legater, menn som ikke hadde blitt valgt til et embete, men reiste med en pretor eller konsul som hjelpere. I tillegg skal en *lex Cornelia* angivelig ha standardisert konsulært imperium for guvernører i alle provinser, uansett om man var pretor eller konsul. Spørsmålet for kapittel 5 vil derfor dreie seg om hvorfor denne endringen skjedde, og om dette også førte til en standardisering av rekruttering, uavhengig av om man holdt konsulært eller pretoriansk imperium. Perioden for kapittelet vil basere seg på perioden 90-45 f.Kr, med fokus på borgerkrigene, da disse er mest skildret av de samtidige kildene. Disse kildene vil i all hovedsak være Cicero, Cæsar og Sallust, men også senere kilder vil bli brukt om viktige hendelser som ikke er blitt dekket av de nevnte.

Kapittel II: Bakgrunnskapittel

Imperium

Rebus divinis rite perpetratis vocataque ad concilium multitudine, quae coalescere in populi unius corpus nulla re praeterquam legibus poterat, iura dedit; quae ita sancta generi hominum agresti fore ratus si se ipse venerabilem insignibus imperii fecisset cum cetero habitu se augustiorem, tum maxime lictoribus duodecim sumptis fecit.

When Romulus had duly attended to the worship of the gods, he called the people together and gave them the rules of law, since nothing else but law could unite them into a single body politic. But these, he was persuaded, would only appear binding in the eyes of a rustic people in case he should invest his own person with majesty, by adopting emblems of authority. He therefore put on a more august state in every way, and especially by the assumption of twelve lictors. (Liv.1.8)

Dette sitatet er hentet fra bok 1 av Livius monumentale historie om Roma (*ab urbe condita*). Jeg vil først og fremst peke på hvordan imperium blir oversatt i den engelske oversettelsen.³⁷ *Insignibus imperii* blir oversatt til *emblems of authority*. I de fleste oversettelsene har man nemlig valgt å bruke et annet ord enn imperium. I andre tilfeller kan imperium bety noe helt annet. Noen ganger kan oversetteren bruke ordene «power»³⁸, «dominion»,³⁹ «empire»⁴⁰ eller «command»⁴¹. Ordet imperium har med andre ord en rekke forskjellige betydninger, og basert på konteksten og bøyningen blir oversetteren nødt til å velge det riktige ordet. Det riktige ordet er derimot ikke alltid åpenbart. I oversettelsen til Canon Roberts⁴² blir nemlig *insignibus imperii* oversatt til *symbols of power*. Dette bekrefter kun hvor vanskelig det er å oversette begrepet, og har ført til at jeg ofte velger å bruke ordet imperium selv i tilfeller hvor oversettelsen bruker et annet ord.

Tilbake til sitatet: Livius forteller hvordan Romulus formet symbolene kjent for kongens imperium gjennom tilførelsen av 12 liktorer som fulgte ham. Liktorene var rettstjenere som fungerte som livvakter. Disse var igjen utstyrt med økser stukket inn i risknipper som ble kalt *fasces*.⁴³ Symbolikken bak fascene var at de markerte imperiumsholderens myndighet til avstraffelse og halshugging.⁴⁴ Det kongelige imperiumet ble etter avskaffelsen av monarkiet

³⁷ Oversettelsen kommer fra Loeb.

³⁸ Liv.1.6

³⁹ Liv.1.forord

⁴⁰ Liv.1.forord

⁴¹ Liv.1.28

⁴² Titus Livius. *The history of Rome* (Rev. C. Roberts, oversettelse). London 1905

⁴³ Andersen, Øivind. (2018, 12. november). lictor. I Store norske leksikon. Hentet 19. april 2019 fra <https://snl.no/liktor>

⁴⁴(2019, 13. mars). fasces. I Store norske leksikon. Hentet 1. mai 2019 fra <https://snl.no/fasces>

og opprettelsen av republikken i 509 f.Kr overført til konsulene.⁴⁵ Mommsen anså imperium som todelt hvor en del tok for seg det militære imperiumet (*imperium militiae*) som var på lik linje med kongens og var forbeholdt utenfor bygrensene (*pomerium*), og det mer begrensede sivile imperiumet (*imperium domi*) innenfor bygrensene. Drogula har senere argumentert for at imperium kun handlet om militær makt og at spørsmålet om konsulenes sivile makt ikke bør forbindes med imperium.⁴⁶ Imperium var ifølge Drogula unødvendig da ethvert embete allerede hadde nok autoritet til å utøve deres oppgaver gjennom deres *potestas* (sivil autoritet).⁴⁷ Uavhengig av om imperium kan brukes om autoriteten konsulene og pretorene hadde innenfor bygrensene er det de militære aspektene av imperium som vil bli diskutert i denne oppgaven. Det militære imperiumet – eller imperium alene – kunne nemlig ikke brukes innenfor bygrensene og ble kun tillatt i spesielle tilfeller.⁴⁸ Et tilfelle var om en diktator ble utnevnt for seks måneder for å løse en nødssituasjon. I andre tilfeller kunne konsulene få bruke militært imperium gjennom et *senatus consultum ultimum* om det var nødvendig å ha soldater i byen eller foreta henrettelser av borgere.⁴⁹ Det tredje og mest vanlige tilfellet av militært imperium i byen skjedde da en general hadde ført et vellykket nok felttog til at senatet ga han lov til å feire en triumf. Under en triumf kunne generalen føre hæren, rikdommene vunnet fra felttoget og liktorene med økser i deres fascer inn i Roma for én dag. Cæsar, som hadde vært guvernør i Spania etter sitt pretorembete, sto selv ovenfor et dilemma da han sto utenfor bygrensene og ventet på svar på om han ville få feire triumf. Han ville også melde sitt kandidatur for konsulembetet, men da han ikke fikk lov til å gjøre dette uten å selv være i byen måtte han velge bort en av dem. Gikk han inn i byen ville han nemlig oppgi sitt imperium, og dermed sin mulighet til triumf. Forble han utenfor bygrensene mistet han muligheten til å vinne konsulembetet dette året.⁵⁰

Imperium var ikke kun forbeholdt de to årlige konsulene. I 366 f.Kr ble også pretorembetet opprettet som en kollega av de to konsulembetene for å svare på de administrative utfordringene.⁵¹ Pretorenes rolle skulle bli viktigere etter hvert som riket ekspanderte og nye provinser behøvde guvernører med imperium. Valget av menn som skulle oppta de årlige

⁴⁵ Theodor Mommsen. *Römisches Staatsrecht*. (1971) Darmstadt vol. I s 22

⁴⁶ Fred Drogula. Imperium, Potestas, and the Pomerium in the Roman Republic. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 56(4). 2007 s 419-52

⁴⁷ Drogula (2007) s 424

⁴⁸ Drogula (2007) s 442

⁴⁹ Pompeius' kohorter under rettsaken mot Milo: *Cic.Mil.3*; Ciceros henrettelser av deltakere i den catilinske sammensvergelsen: *Plut.Cic.15-16*

⁵⁰ *Plut.Caes.13*

⁵¹ Brennan (2000) s 34

konsul- og pretorembetene ble som følge av at dette var embeter med imperium valgt gjennom centurieforsamlingen (*comitia centuriata*).⁵² Også krigserklæringer eller vedtak av lover ble fattet her. Centurieforsamlingen var den fremste av folkeforsamlingene og innbyggerne var fordelt i centurier (grupper på ca. 100 mann) ut ifra deres formueklasser.⁵³ Lavere embetsmenn som ediler, folketribuner eller kvestorer ble valgt inn i deres embeter gjennom tribusforsamlingen (*comitia tributa*).⁵⁴ Til tross for at de imperiumsbaserte embetene ble valgt i centurieforsamlingen var det ikke denne forsamlingen som ga magistratene imperium. Dette, ofte kun som en formalitet, ble gitt av kurieforsamlingen (*comitia curiata*).⁵⁵ Imperium ble også gitt gjennom plebeierforsamlingen til noen av kommandørene i Spania under 2. Punerkrig, men dette var sjeldent. En større utvikling var bruken av delegering av imperium fra konsul eller prokonsuler. Særlig i senrepublikken, hvor store kommandoer over større områder gjorde det vanlig for guvernører å gi imperium til legater slik at også de kunne kommandere deler av hæren. I motsetning til prokonsulene holdt disse kun pretoriansk imperium.

Det er også nødvendig å vise til at den årlige mobiliseringen av hæren alltid ble gjort av konsulene. Polybios dedikerte hele bok 6 til å forklare hvordan den romerske konstitusjonen fungerte. I et forsøk på å sammenligne den romerske konstitusjonen med andre styreformer forteller han at konsulene hadde nærmest monarkisk makt:

καὶ μὴν περὶ πολέμου κατασκευῆς καὶ καθόλου τῆς ἐν ὑπαίθροις οἰκονομίας σχεδὸν αὐτοκράτορα τὴν ἐξουσίαν ἔχουσι. καὶ γὰρ ἐπιτάττειν τοῖς συμμαχικοῖς τὸ δοκοῦν, καὶ τοὺς χιλιάρχους καθιστάναι, καὶ διαγράφειν τοὺς στρατιώτας, καὶ διαλέγειν τοὺς ἐπιτηδείους τούτοις ἔξεστι.

As for preparation for war and the general conduct of operations in the field, here their power is almost uncontrolled; for they are empowered to make what demands they choose on the allies, to appoint military tribunes, to levy soldiers and select those who are fittest for service. (Polyb.6.12)

Polybios gir også et viktig innblikk i hvordan mobiliseringen av soldatene skjedde. Han fortalte hvordan konsulene hvert år annonserte i et møte med folkeforsamlingen en dag hvor alle romerske borgere egnet for militærtjeneste skulle møte på et bestemt sted.⁵⁶ Etter dette

⁵² Også censorene ble valgt gjennom centurieforsamlingen, men hvert 5. år og uten imperium.

⁵³ Pat Southern. *The Roman army : A social and institutional history*. Oxford 2007 s 64

⁵⁴ Tribusforsamlingen var egentlig todelt, hvor folketribunene og plebeiernes ediler ble valgt i plebeierforsamlingen (*consilium plebis*): Andersen, Øivind. (2018, 12. november). kvestor. I Store norske leksikon. Hentet 30. april 2019 fra <https://snl.no/kvestor>

⁵⁵ William F. Allen. The Lex Curiata de Imperio. *Transactions of the American Philological Association (1869-1896)*, 19, 5-19. 1888 s 6-7

⁵⁶ Polyb.6.19

delte militærtribunene valgt av konsulene seg inn i fire grupper, slik at hver av de fire konsulære legionene hadde et visst antall militærtribuner.⁵⁷ Disse valgte så menn etter tur, helt til hver av legionene hadde det antallet soldater som hadde blitt bestemt. Ofte var dette 4200 mann, men i nødssituasjoner kunne legionene bestå av 5000 mann.⁵⁸ I tillegg ble 300 kavaleri fra de rikeste tribene gitt til hver av legionene. Etter registreringen av soldatene ble hver og en bedt om å sverge en ed om at de ville følge offiserenes kommandoer. På samme tid ba konsulene de allierte byene registrere det antallet soldater konsulene ønsket, og ba de møte på et bestemt sted til en bestemt tid.⁵⁹ Åpenbart kan vi ikke ta alt Polybios forteller om den årlige mobiliseringen for sannhet, men dette gir oss et viktig innblikk i hvordan en normal *dilectus* (mobilisering) foregikk. Det er viktig å presisere at Polybios anså den årlige mobiliseringen av hæren som *konsulenes* oppgave. Det samme gjorde Livius. I hans årlige bemerkninger om antallet soldater som skulle bli mobilisert på begynnelsen av året, er det alltid konsulene som utfører den. Kun i tilfeller hvor konsulene ikke hadde mulighet til å utføre innrulleringen ble oppgaven gitt til pretorer. Disse tilfellene vil jeg gå over i analysekapitlene.

Analysens historiske kontekst

Punerkrigene

I 241 f.Kr tok en 23 år lang krig mot Karthago slutt og romerne avsluttet dermed punernes dominans over de vestlige delene av Middelhavet. Som følge av krigen ble Sicilia, krigens krigsteater, overtatt av romerne. I 237 f.Kr, mens Karthago var opptatt med å slå ned opprør i Afrika, annekterte romerne også Sardinia uten at Karthago hadde mulighet til å reagere. Annektering av Sardinia førte til en rekke kriger for å underlegge seg de fiendtlige stammene som holdt til der. Krigføringen viste seg å være utfordrende, og med kun fire årlige kommandører ble det vanskelig å foreta krigføring utenfor Italia, Sicilia eller Sardinia og Korsika. En gang mellom 229 og 225 f.Kr valgte senatet derfor å doble antallet pretorer til fire slik at de nå hadde seks årlige kommandører å velge mellom.⁶⁰ Én pretor som guvernør for Sardinia, én for Sicilia, én «bypretor» i Roma, og to konsulere som ble sendt til områder hvor det fantes mulighet for krigføring. I tillegg hadde man en pretor *inter peregrinos* (over utlendingene) som før 227 f.Kr hadde fungert som guvernør på Sicilia,⁶¹ men som nå hadde

⁵⁷ Polyb forteller at det var 24 militærtribuner for disse legionene, men dette kan være feil: Brunt (1971) s 627

⁵⁸ Polyb.6.20

⁵⁹ Polyb.6.21

⁶⁰ Brennan (2000) 91

⁶¹ Brennan (2000) s 89

både juridiske ansvar i Roma, og muligheten til å bli sendt hvor enn det trengtes en kommandør med imperium.⁶² Det var trolig basert på tapene av Sicilia og særlig Sardinia at karthagerne begynte sin ekspansjon inn i Spania i 237 f.Kr.⁶³ Her lyktes de i å etablere kontroll over Sør-Spania og østkysten så langt nord som dagens Alicante.⁶⁴

I 219 f.Kr gikk Hannibal til angrep på den romersk-allierte byen Saguntum like ved dagens Valencia. Ti år tidligere hadde Roma gått inn i en avtale med byen om å gi støtte i tilfelle Karthago skulle forsøke å ta byen.⁶⁵ Så fort Hannibal begynte beleiringen av byen gikk Roma derfor til krig.⁶⁶ Etter en åtte måneder lang beleiring ble byen tatt og Hannibal kunne fokusere på neste del av krigen mot Roma. For at hans plan om å angripe Roma gjennom å marsjere hæren over Pyreneene og Alpene skulle fungere, var han avhengig av å ha en hær i Spania i tilfelle romerne skulle angripe der. Trusselen viste seg å være velbegrunnet, for konsulen P. Scipio hadde fått i oppgave å angripe Hannibal i nettopp Spania.⁶⁷ Da Scipio, som hadde begynt ferden mot Rhône og Spania, fant ut at Hannibal allerede var på vei til Italia sendte han sin bror, Cn. Scipio, med store deler av hæren til Spania før han selv dro tilbake til Italia for å kjempe mot Hannibal.⁶⁸ Scipio forente hæren sin med den andre konsulen, Sempronius Longus, som måtte avbryte sin planlagte invasjon av Afrika for å gi støtte mot Hannibal. Hannibal hadde selv slått seg sammen med flere galliske stammer som allerede hadde gått imot Roma.⁶⁹ Ved slutten av 218 f.Kr møttes hærene til slag ved Trebia, hvor Hannibal fikk sin første knusende seier over romerne. Etter seieren ved Trebia gikk Hannibal videre inn i Italia hvor han drepte den nye konsulen, Gaius Flaminius, samt 15 000 romerske soldater under slaget ved Trasimenersjøen.⁷⁰ Som følge av de katastrofale slagene utnevnte romerne Fabius Maximus som diktator. I 216 f.Kr møtte de to nyvalgte konsulene Terrentius Varro og Aemilius Paullus Hannibal til slag ved Cannae. Til tross for romernes tallmessige overlegenhet ble hæren knust, og ikke lenge etter ble en annen hær kommandert av L. Postumius Albinus fullstendig nedkjempet etter et gallisk bakholdsangrep i Nord-Italia.⁷¹ I tillegg førte romernes nederlag til at den makedoniske monarken Filip gikk inn i krigen på Hannibals side.⁷² Dette markerte begynnelsen på den første

⁶² Brennan (2000) s 97

⁶³ Richardson (1996) s 16

⁶⁴ Richardson (1996) s 17

⁶⁵ John Peddie (oversatt av Thomas Tønnessen). *Hannibals krig : Kartagos kamp mot romerne*. Oslo 2009 s 28

⁶⁶ Saguntum hadde først bedt romerne om hjelp før beleiringen. Da Roma sendte et sendebud til Karthago for å spørre om de ønsket krig hadde Hannibal allerede begynt beleiringen. Peddie (2009) s 21

⁶⁷ Liv.21.17

⁶⁸ Richardson (1996) s 25

⁶⁹ Jon W. Iddeng, *Romerrikets historie : Republikkens vekst og fall*. Oslo 2017 s 158

⁷⁰ Iddeng (2017) s 160

⁷¹ Iddeng (2017) s 162; Livius anslo at nærmere 50 000 mann mistet livet i Cannae: Liv.25.6

⁷² Liv.23.33

makedonske krig. Romerne sto nå ovenfor et enormt rekrutteringsbehov dersom de skulle kunne fortsette krigen mot Hannibal. Dette rekrutteringsbehovet vil jeg argumentere for at var grunnlaget for imperiumspolitikken som utviklet seg de neste årene.

I 211 f.Kr døde også Scipio-brødrene, som til da hadde ført en vellykket krig i Spania.⁷³ Romerne sendte først en propretor for å ta over kommandoen over hæren, før Publius' 25 år gamle sønn P. Cornelius Scipio (senere Africanus) ble valgt til prokonsul, til tross for at han ikke hadde holdt verken pretor- eller konsulembetet. I 206 f.Kr hadde han kastet karthagerne ut av Spania, og med fredsslutningen mellom Roma og Makedonia i samme år, kunne romerne fokusere all sin innsats på Hannibal i Italia.⁷⁴ Det var derimot ikke før Scipio vendte hæren mot Afrika og gjennom å alliere seg med Numidia, et kongedømme som tidligere hadde kriget på karthagernes side mot Roma, at Karthago kalte Hannibal tilbake til Afrika. Etter mislykkede forsøk på fredsforhandlinger endte det med et siste stort slag mellom Roma og Karthago. Ved Zama, sommeren 202, møttes endelig unge Scipio og Hannibal til slag. Det endte med at sistnevnte tapte, og Karthago ble redusert til et romersk lydrike.⁷⁵ Romerne hadde nå alle forutsetninger for å bli den dominerende supermakten i Middelhavet.

Ekspansjon og mangel på menn med imperium

Gjennom hele krigen mot Hannibal hadde romerne hatt problemer med å finne nok generaler med imperium til å krige på de mange frontene de var engasjert i. Dette førte til en endring fra 197 f.Kr. Senatet valgte nå å øke antallet årlige pretorer fra fire til seks, hvor to av dem skulle bli sendt til Spania. Deres første oppgave ble å definere grensene til det som skulle bli de nye provinsene Hispania Citerior og Hispania Ulterior.⁷⁶ Dessverre forteller Livius oss lite om hva som førte til økningen i antallet pretorer eller i det hele tatt hvorfor romerne ønsket å etablere provinser i Spania. I årene 200 til 197 f.Kr fant den andre makedoniske krigen sted, og disse hendelsene overskygget beslutningsårsakene til senatet i forhold til Spania. Krigen mot Hannibal hadde likevel vist at antallet generaler med imperium var for få, og en etablering av to nye provinser krevde to nye imperiumsholdere. Vi kan anta at økningen i antallet pretorer var problematisk. Med innføringen av *cursus honorum* i ca. 196 f.Kr,⁷⁷ som gjorde var vanlig

⁷³ Richardson (1996) s 30

⁷⁴ Mago forsøkte også å slå sammen styrkene med Hannibal gjennom et angrep på Genoa i Nord-Italia, men forsøket viste seg å være forgjeves: Iddeng (2017) s 166

⁷⁵ Iddeng (2017) s 170

⁷⁶ Liv.32.28

⁷⁷ Brennan (2000) s 625

å holde pretorembetet året før konsulembetet, ble det enda vanskeligere å bli konsul. Før 197 f.Kr konkurrerte man ofte bare med tre andre kandidater om de to konsulembetene. Etter opprettelsen av to nye pretorembeter hadde man to nye kandidater å konkurrere mot, som igjen førte til høyere risiko for et ydmykende nederlag. Dette var trolig en viktig årsak til at antallet pretorer ikke ble økt igjen før 82 f.Kr

Etter ekspansiv krigføring både i Nord-Italia, Makedonia og Anatolia hadde romerne vist sin overlegne militærmakt og nærmest strippet Middelhavet for konkurrenter i løpet av en 30-årsperiode. Likevel var det ingen tegn på at romerne ønsket å opprette flere provinser. I Anatolia hadde de etter slaget ved Magnesia redusert Selevkidisk kontroll over Anatolia så mye at de aldri igjen kunne hevde seg nord for Taurusfjellene. I stedet for å opprette en provins i området valgte romerne heller å gi store landområder til sine allierte, særlig Pergamon og Rhodos, samt gjøre tidligere fiender til *venner og allierte*. Gjennom denne ordningen kunne de asiatiske kongedømmene ikke bli for store uten å krige mot romerske allierte. På denne måten kunne de føre en aggressiv utenrikspolitikk uten å måtte opprette flere pretor- eller konsulembeter. Dette var enda tydeligere i Makedonia. Selv etter tre kriger valgte romerne «kun» å avsette monarkiet og omdanne området til fire selvstendige republikker.⁷⁸ Også Kyrene, et kongedømme vest for Egypt, som hadde blitt gitt til romerne av kong Ptolemaios VIII Euergetes II av Egypt såfremt han døde barnløs, ble ikke akseptert av romerne.⁷⁹ Frem til 148 f.Kr hadde romerne ingen interesse av å skape en kontinuerlig territoriell tilstedeværelse utenfor områdene de allerede hadde kontroll over. Da de i årene 148 og 146 f.Kr opprettet provinsene Makedonia og Afrika, skjedde det en endring. I 133 f.Kr ble også kongedømmet Pergamon i dagens Vest-Tyrkia testamentert til romerne etter kong Attalus' III død. Etter en rekke indre stridigheter valgte romerne å akseptere testamentet, og en del av Pergamons områder ble annektert med hensikt å opprette den nye provinsen Asia.⁸⁰ Ca. år 100 f.Kr ble også provinsen Kilikia opprettet i Sør-Tyrkia, særlig på grunn av den store piratvirksomheten i området.⁸¹ I tillegg ble det opprettet to permanente provinser i Gallia (Cisalpina og Transalpina) på midten av 90-tallet f.Kr.⁸²

Likevel ble det ikke opprettet flere pretorembeter slik det hadde blitt gjort etter annekteringen av Sicilia, Sardinia og de to spanske provinsene. Det var nå dobbelt så mange permanente

⁷⁸ Iddeng (2017) s 190

⁷⁹ Brennan (2000) s 222

⁸⁰ Brennan (2000) s 232

⁸¹ Brennan (2000) s 358

⁸² Brennan (2000) s 583

provinser som antallet årlige pretorer. I tillegg var det nå hele tre pretorer med ansvar for den sivile administrasjonen; de to bypretorene (*urbanus* og *peregrinos*) og etter 122 f.Kr en pretor i ledelse av den kriminelle domstolen for provinsiell utpressing (*praetor repetundis*).⁸³ Dette førte nærmest til en institusjonalisering av forlengelse av kommandoene. Ikke bare for ett år, men ofte tre, fire eller til og med fem år.⁸⁴ Også pretorene som holdt de sivile pretorembetene måtte etter hvert forvente en provinsiell kommando året etter (*ex praetura*). Dette var derimot ikke en forlenging, men en helt ny kommando bekreftet gjennom kurieforsamlingen.⁸⁵

Da diktatoren L. Cornelius Sulla opprettet to nye pretorembeter på slutten av 80-tallet f.Kr var det altså med god grunn.⁸⁶ I tillegg institusjonaliserte han *ex magistratu*-kommandoer, som gjorde at alle magistratene, både konsuler og pretorer, måtte oppholde seg i Roma under embetsperioden før de reiste ut til en provins.⁸⁷ På denne måten kunne alle pretorene bli brukt til å dekke de sivile oppgavene i Roma, samtidig som at selv bypretorene kunne bli sendt som til provinsene som guvernører året etter. Etter Sulla hadde romerne derfor ti potensielle guvernører (åtte pretorer og to konsuler) for å dekke de nå ti permanente provinsene. Dette varte derimot ikke lenge. Etter tre kriger mot Mithridates av Pontus hadde romerne økt antallet provinser til 14 i 62 f.Kr. Dette gjorde at det ikke lenger var mulig å bruke alle de ti årlige pretorene og konsulene i kun ett år. I tillegg hadde det etter Sullas diktatur utviklet seg en tradisjon med å ikke reise ut til provinsen, men heller forbli i Roma, noe som reduserte antallet årlige promagistrater ytterligere.⁸⁸ Dette førte til en ny utvikling av metoder å fylle alle provinsene med guvernører. En av disse var multi-provinsielle kommandoer. Disse hadde allerede utviklet seg under krigene mot Mithridates og diverse sjøkommandoer, og gjorde at en prokonsul kunne holde mer enn én provins samtidig. Pompeius, Crassus og Cæsar er kanskje de mest kjente for dette, da de skaffet seg enormt store kommandoer på 50-tallet f.Kr. For å holde disse måtte de derimot ta i bruk legater og kvestorer slik at de kunne delegere deler av de militære oppgavene som de selv ikke kunne gjøre. Disse oppgavene behøvde ofte imperium, noe som førte til at vi kan se en rekke legater og kvestorer holde pretoriansk imperium. En av de tydeligste eksemplene på dette er Pompeius' sjøkommando mot piratene i

⁸³ Brennan (2000) s 237

⁸⁴ Brennan (2000) s 583

⁸⁵ Brennan (2000) s (?)

⁸⁶ Brennan (2000) s 389; Det må sies at denne angivelige lovgivningen til Sulla ikke satte krav om at magistratene – særlig konsulene – ikke skulle reise før embetsperioden var over. Flere reiste nemlig til provinsene så tidlig som november. Se Francisco Pina Polo. *The Consul at Rome : The Civil Functions of the Consuls in the Roman Republic*. Cambridge 2011 s 225-48

⁸⁷ Brennan (2000) s 394

⁸⁸ Brennan (2000) s 589

67 f.Kr. Pompeius fikk en flåte på hele 500 skip, men viktigst av alt: han fikk velge 24 legater som vil fungere som propretorer under ham.⁸⁹ Han hadde altså mer enn dobbelt så mange legater med imperium under seg som det antallet pretorer og konsuler som årlig kunne bli valgt inn et embete.

Kvestorene var derimot sjeldent knyttet til prokonsulene slik en legat var. De hadde blitt valgt inn i en kommando gjennom loddtrekning, så deres forhold til prokonsulen var helt tilfeldig. Kommandoen deres ble gitt fra Roma, og ikke gjennom tilknytning til prokonsulen, men om de skulle holde imperium måtte de få det tildelt fra prokonsulen. Ulempene med prokvestorene var naturlig nok deres mangel på erfaring. Ofte var de valgt inn i embetet i en alder av rundt 30 år, og kun i begynnelsen av deres embetskarriere.⁹⁰ I en viktig krig ville det derfor ha vært fordelaktig for en prokonsul å heller gi imperium til en av sine legater som tidligere hadde holdt enten pretor- eller konsulembetet.

Bruken av legater hadde definitivt både fordeler og ulemper. Først og fremst gjorde de det mulig for senatet å fylle alle provinsene med imperiumsholdere uten å slippe til «nye menn». Ulempen med bruken av legater var derimot at store kommandoer ble gitt til menn valgt av prokonsulen, heller enn gjennom valg.⁹¹ Med store kommandoer kunne en prokonsul gi imperium til så mange menn han selv ønsket, noe som igjen kunne være katastrofalt i tilfelle borgerkrig. Da imperium oftere kom som følge av delegering fra en prokonsul enn gjennom et embete man måtte bli valgt til, kan vi se en utvikling av at imperium ikke lenger kom fra folket – eller i det hele tatt kurieforsamlingen – men heller fra prokonsulene. Dette i seg selv er en relativt oversett årsak til utviklingen av innflytelsesrike menn og republikkens senere fall.

Borgerkrigene

Det siste århundret f.Kr var kjennetegnet av en rekke blodige borgerkriger. Den første sto ikke mellom romerske borgere, men heller romerne og de italienske forbundsfellene som ønsket romersk borgerrett. Forbundsfellekrigen foregikk fra 91-89 f.Kr og var et resultat av en økende misnøye blant de italienske forbundsfellene over mangelen på andeler av de romerske

⁸⁹ Plut.*Pomp.*26

⁹⁰ Andrew Lintott. *Imperium Romanum : Politics and administration*. London 1993 s 50

⁹¹ Cic.*Att.* 15.11, *Fam.*13.55

godene, til tross for å ha tatt del i de samme krigene som romerne i generasjoner.⁹² Romerne vant etter flere år krigen, men likevel ble den romerske borgerretten etter hvert gitt til alle de italienske forbundsfellene. Først de som hadde holdt seg lojale gjennom hele krigen, så til de som hadde gjort opprør.⁹³ At romerske borgerrettigheter nå ble gitt til hele Italia sør for Po-sletten, hadde enorme konsekvenser for Romerrikets videre utvikling. Ikke minst for den romerske hæren. Før hadde de italienske forbundsfellene blitt innlemmet i de allierte kontingentene. Med romerske borgerrettigheter kom også retten til å tjenestegjøre i den romerske legionen. Dette førte naturligvis til forandringer i hvordan den årlige mobiliseringen av legionene foregikk, som igjen fikk konsekvenser for guvernørens imperium. Dette vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 5.

Etter krigen brøt det ut en ny konflikt mellom to motstridene retninger i senatet; optimatene og popularene. Optimatene var konservative og ønsket å holde senatet så sterkt som mulig,⁹⁴ mens popularene ønsket å styrke folkeforsamlingene og særlig folktribunene.⁹⁵ Konflikten brøt på alvor ut da den mest fremtredende av popularene, Gaius Marius, forsøkte å ta over kommandoen i krigen mot Mithridates fra optimaten og konsulen L. Cornelius Sulla gjennom folkeforsamlingen.⁹⁶ Sulla flyktet til hæren og førte den så tilbake mot Marius og hans støttespillere. Marius måtte flykte, men da Sulla hadde reist for å krige mot Mithridates tok marianerne tilbake kontrollen i Roma og angrep sine politiske motstandere. Da Sulla hadde avsluttet krigen i Øst førte han igjen hæren mot marianerne⁹⁷ og etter flere blodige kamper tok han tilbake Roma og lot seg utpeke til diktator.⁹⁸ Som diktator innførte han en rekke reformer med mål å svekke folkeforsamlingen og folktribunet. Flere av disse ble senere avskaffet av Sullas tidligere legater M. Licinius Crassus og Cn. Pompeius under deres konsulår i 70 f.Kr.⁹⁹

Et par tiår etter Crassus og Pompeius første konsulembete blusset borgerkrigene for alvor opp igjen. Crassus hadde mistet livet i slaget ved Carrhae mot partherne i 53, og de to

⁹² Amundsen, Leiv & Iddeng, Jon Wikene. (2013, 27. juni). forbundsfellekrigen (91-88). I Store norske leksikon. Hentet 24. april 2019 fra [https://snl.no/forbundsfellekrigen_\(91-88\)](https://snl.no/forbundsfellekrigen_(91-88))

⁹³ Amundsen, Leiv & Iddeng, Jon Wikene. (2013, 27. juni). forbundsfellekrigen (91-88). I Store norske leksikon. Hentet 24. april 2019 fra [https://snl.no/forbundsfellekrigen_\(91-88\)](https://snl.no/forbundsfellekrigen_(91-88))

⁹⁴ Amundsen, Leiv. (2013, 9. mai). optimater. I Store norske leksikon. Hentet 24. april 2019 fra <https://snl.no/optimater>

⁹⁵ populares. (2018, 20. februar). I Store norske leksikon. Hentet 24. april 2019 fra <https://snl.no/populares>

⁹⁶ Steen, Tone & Iddeng, Jon Wikene. (2019, 26. januar). Gaius Marius. I Store norske leksikon. Hentet 24. april 2019 fra https://snl.no/Gaius_Marius

⁹⁷ På denne tiden var Gaius Marius død, men hans sønn fortsatte farens kamp.

⁹⁸ Andersen, Øivind. (2018, 30. mai). Lucius Cornelius Sulla. I Store norske leksikon. Hentet 24. april 2019 fra https://snl.no/Lucius_Cornelius_Sulla

⁹⁹ Robin Seager. The rise of Pompey. I *The Cambridge Ancient History* (Vol. 9, pp. 208-228). Cambridge 1994 s 224-5

gjenværende medlemmene av det såkalte første triumvirat, C. Julius Cæsar og Cn. Pompeius var i ferd med å bryte bånd. Cæsar hadde siden konsulembetet i 59 utført store erobringer i Gallia som prokonsul. I 49 forlangte senatet at Cæsar skulle oppløse hæren og legge ned sitt imperium, men da Pompeius på oppfordring fra Cæsar nektet å gjøre det samme med sine styrker i Spania valgte han å krysse inn i Italia og føre krig mot pompeianerne.¹⁰⁰ Etter å ha forsøkt å mobilisere store deler av Italia før Cæsars ankomst, valgte Pompeius og store deler av senatet å føre hæren over Adriaterhavet til Hellas. Cæsar tok derfor Roma og ble utnevnt til diktator. Krigen utartet seg først gjennom at Cæsar sendte legater med imperium til Sardinia, Sicilia, Afrika og Spania for å krige mot Pompeius' egne legater og de prokonsulene som hadde blitt valgt inn i et embete mens Pompeius' side ennå holdt Roma. Etter Cæsars inntog i Italia reiste Pompeius og senatorene på hans side med hæren de hadde rukket å rekruttere før Cæsars ankomst til Hellas. Etter en rask krig i Spania fulgte Cæsar etter, og først etter å ha tapt ved Dyrrachium, knuste han Pompeius' hær ved Farsalos.¹⁰¹ Pompeius flyktet så til Alexandria, hvor han ble drept gjennom et komplott av den unge kong Ptolemaios.¹⁰² Da Cæsar sener ankom Egypt, blandet seg inn tronstriden mellom Ptolemaios og hans søster Kleopatra – kjent som den Alexandriske krig –, før han reiste tilbake til Italia.¹⁰³ Til tross for Pompeius' død, skulle ikke borgerkrigen avsluttes før slaget ved Munda i Spania i 45 f.Kr, etter både et afrikansk og spansk felttog.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Caes.*BC*.1.26

¹⁰¹ For Dyrrachium: Caes.*BC*.3.72; For Farsalos: Caes.*BC*.3.97

¹⁰² Caes.*BC*.3.104

¹⁰³ Iddeng (2017) s 385

¹⁰⁴ Iddeng (2017) s 387-8

Kapittel III: Konsulære kommandoer under Hannibalkrigen

Helt fra republikkens tidlige stadier hadde mobiliseringen av hæren vært konsulenes oppgave. Slik fortsatte det selv etter opprettelsen av pretorembetet i 366 f.Kr. Konsulene rekrutterte, og etter å ha valgt de soldatene de selv skulle ha, ble de resterende gitt til pretoren.¹⁰⁵ Dette prinsippet ble for alvor testet under krigen mot Hannibal. Med krigføring både i Italia, på Sicilia, Sardinia og i Spania hadde ikke konsulene lenger mulighet til å rekruttere for alle generalene i felten. Ved å ha flere generaler med mulighet til å kunne rekruttere på egen hånd, ble oppgavene til de årlige konsulene redusert, og de kunne raskere bringe hæren til området de hadde fått i oppgave å forsvare. Jeg vil derfor argumentere for at de mange konsulære kommandoene under krigen i stor grad kan forklares med det enorme behovet for en kontinuerlig strøm av soldater inn i legionene.

Umiddelbare løsninger på manglende konsul

Med Hannibal i Italia var det viktig at konsulene ble ferdig med mobiliseringen av hæren så fort som mulig. Enhver forsinkelse kunne ha forårsaket at hærførere ikke nådde områdene de skulle forsvare i riktig tid, eller at pretorer ikke fikk forsterkningene de hadde bedt om. Jeg vil nok en gang presisere at et imperium til å rekruttere var et mandat med makt til å tvinge borgere ut i krig. Man bør derfor ikke forvente at denne oppgaven kunne bli gitt til menn som ikke hadde borgernes godkjennelse. Konsulene var folkevalgte generaler, så man kan anta at rekruttering gjennom generaler som ikke hadde mottatt dette mandatet ville vært en overtredelse. Oppgaven var allerede vanskelig og man kan tenke seg hvilke problemer som oppsto dersom konsulene døde og deres hærer gikk tapt før nye konsul var blitt valgt.

Det store antallet konsul som gikk tapt i de første årene av krigen resulterte i nettopp dette. I 217 f.Kr mistet konsulen C. Flaminius livet og hæren under slaget ved Trasimesjøen. Livius forteller at over 15 000 mann hadde mistet livet og like etter ble 4000 kavaleri omringet i Umbria.¹⁰⁶ Med den andre konsulen langt unna Roma, og derfor ingen til å mobilisere hæren, ble romerne nødt til å utnevne en diktator.¹⁰⁷ Diktatoren kunne i teorien kun bli valgt av en konsul, men vi kan se at i tilfelle det ikke var en konsul i nærheten av Roma kunne han bli valgt av folket.¹⁰⁸ I tillegg fikk han velge en *magister equitum* som en form for

¹⁰⁵ Liv.7.23, 25

¹⁰⁶ For Trasimesjøen: Liv.22.7; For Umbria: Liv.22.8

¹⁰⁷ Liv.22.8

¹⁰⁸ Liv.22.8 «*populus creavit*»

nestkommanderende med imperium. Diktatorembetet var på ingen måte nytt, men det var ikke en av de årlige embetene og ble brukt kun i nødstilfeller. I motsetning til konsulene som holdt embetet i ett år ble diktatoren valgt for kun seks måneder. Diktatoren hadde ikke bare konsulært imperium, men trolig et *imperium maius* over konsulene.¹⁰⁹ Slik pretorene hadde seks liktorer (med et likt antall *fasces*) hadde konsulene det dobbelte av pretorene, og diktatorene det dobbelte av konsulene igjen. Det som gjør diktatorens rolle viktig i denne undersøkelsen er at han hadde imperium til å mobilisere nye tropper.

Som følge av de store tapene ved Trasimesjøen og i Umbria ble diktatoren bedt om å så tidlig som mulig ta over mobiliseringen av hæren slik at Roma ikke sto forsvarsløst.¹¹⁰

Ita rebus divinis peractis tum de bello deque re publica dictator rettulit, quibus quotve legionibus victori hosti obviam eundum esse patres censerent. Decretum ut ab Cn. Servilio consule exercitum acciperet; scriberet praeterea ex civibus sociisque quantum equitum ac peditum videretur; cetera omnia ageret faceretque ut e re publica duceret. Fabius duas legiones se adiecturum ad Servilianum exercitum dixit.

Religious duties being thus acquitted, the dictator turned to affairs of war and state, and called upon the senate to decide with what and how many legions the victorious enemy should be faced. It was voted that he should take over the army of Gnaeus Servilius, the consul; that he should enroll, besides, from the citizens and the allies, as many horsemen and foot-soldiers as seemed good to him; and with regard to all other questions should act as he deemed conducive to the welfare of the state. (Liv.22.11)

Det samme skjedde etter slaget ved Cannae, hvor Livius anslo at mer enn 50 000 menn døde.¹¹¹ Senatet utpekte derfor en ny diktator og *magister equitum* for å møte den store mangelen på soldater, og rekrutterte alle menn fra 17 år og oppover inn i fire nye legioner. Til og med 8000 slaver ble bedt om å tjenestegjøre.¹¹² På denne måten ble mangelen på konsulertil å rekruttere løst ved at senatet utnevnte en diktator til å ta over rekrutteringen. Året etter, da to nye konsulertil hadde blitt valgt, fortsatte de likevel å bruke en diktator for å sikre at rekrutteringen av nye tropper skjedde uten forsinkelser.

Nam nec consul ulli rei quae per eum agenda esset deerat, et dictator M. Iunius Pera, rebus divinis perfectis latoque, ut solet, ad populum ut equum escendere liceret, praeter duas urbanas legiones quae principio anni a consulibus conscriptae

¹⁰⁹ Livius ser ut til å tro dette: Liv.4.41; Se Jerzy Linderski. The Augural Law. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* 16. 3. OCR. Berlin. 1986 s 2181

¹¹⁰ Liv.22.11

¹¹¹ Liv.25.6

¹¹² Liv.22.57

The consul did not fail in any single duty which he had to perform, nor did the Dictator show less energy. The force now available comprised the two legions which had been enrolled by the consuls at the beginning of the year... (Liv.23.14)

Dette viser en viktig endring. Ikke bare tok romerne i bruk diktatorembetet, men da de brukte både konsulene og diktatorene til å rekruttere soldater i Roma var det en økning i antallet generaler som hadde mandat til å tvinge borgere til å føre krig. Dette var kun et nødtilfelle, men det var likevel en endring i retning av å la flere få tillatelse til å rekruttere.

Forlenging av konsulære kommandoer

Den andre metoden romerne brukte for å øke antallet generaler var forlenging av kommandoer. Trolig hadde ikke senatet autoritet til å forlenge kommandoer på eget initiativ før en stund etter 2. Punerkrig.¹¹³ Det derfor se ut som at enhver forlenging måtte godkjennes av kenturieforsamlingen.¹¹⁴ Forlengingen av en konsuls kommando var i likhet med diktatorembetet ikke et nytt fenomen. Det første tilfelle av dette skjedde allerede i 327 f.Kr.¹¹⁵ Det som gjør krigen mot Hannibal så spesiell er at det store antallet kommandoer som ble forlenget. Gjennom krigen kan vi se hele 139 forlengelser av kommandoer, noe som tilsvarte åtte i året.¹¹⁶ Antallet årlige holdere av imperium under Hannibalkrigen var derfor mer enn det dobbelte av antallet imperiumholdere som var nødvendige før krigens utbrudd. Forlengingen av konsulenes kommandoer var viktig fordi det gjorde det mulig for romerne å krige på flere steder samtidig. Slik økte man antallet erfarne generaler i felten. Forlenging av kommandoene var ikke forbeholdt konsulære kommandoer. En stor del av kommandoene som ble forlenget var nettopp pretorianske. Vi ser derimot aldri pretorene rekruttere på egen hånd, slik jeg har argumentert for at det pretorianske imperiumet ikke tillot. Derfor vil jeg fokusere på rekrutteringsmulighetene som åpnet seg da romerne begynte å forlenge en rekke konsulære kommandoer.

¹¹³ Brennan har foreslått omkring samme tid som *lex Baebia* i 181 f.Kr da det ble vanlig å sende pretorer til Spania hvert andre år: Brennan (2000) s 189. En naturlig årsak til at senatet tok over denne avgjørelsen var at det var vesentlig mer effektivt. En annen mulig årsak var at konsulene som fikk deres kommando forlenget ikke var i Roma, så rekrutteringen de gjorde som prokonsuler ville vært av allierte borgere, ikke av romerske. Romerske borgere ville trolig derfor ikke ha et like stort problem med forlengingen av kommandoer.

¹¹⁴ Brennan (2000) s 189

¹¹⁵ Jashemski (1950) s 1

¹¹⁶ Hans Beck, "Consular power and the Roman constitution: the case of *imperium* reconsidered", i H. Beck, A. Duplá, M. Jehne, & F. Pina Polo. *Consuls and Res Publica : Holding High Office in the Roman Republic*. Cambridge 2011 s 88

Med Hannibal i Italia var det vanskelig for allierte byer å sende soldater til konsulene hvert år. Gjennom å sende en prokonsul til allierte områder kunne denne generalen sikre at alle soldatene i denne regionen ble tatt opp i den romerske hæren. C. Terentius, som var konsul i 216 f.Kr og hadde vært til stede under slaget ved Cannae, fikk året etter kommandoen forlenget og i oppgave å reise en styrke i Picenum for å beskytte området helt fram til 213 f.Kr.¹¹⁷ Også M. Valerius, som hadde blitt sendt som konsul til Sicilia i 210 f.Kr, fikk kommandoen sin forlenget som prokonsul helt fram til 206. Mens han var prokonsul hadde han vært nødt til å gi fra seg to legioner og tretti skip til konsulen Fabius i bytte mot to reduserte legioner som til sammen tilsvarte kun 4344 mann. Han klarte derimot å øke disse til full styrke ved å rekruttere numidiske og sicilianske desertører.

Nihil eae deductae ex insula legiones minuerunt nec viribus nec specie eius provinciae praesidium; nam cum praeter egregie suppletas duas veteres legiones transfugarum etiam Numidarum equitum peditumque magnam vim haberet, Siculos quoque qui in exercitu Epicydis aut Poenorum fuerant, belli peritos viros, milites scripsit. Ea externa auxilia cum singulis Romanis legionibus adiunxisset, duorum speciem exercituum servavit

The withdrawal of these legions from the islands did not reduce the garrison of that province at all either in actual strength or in appearance. For Valerius, in addition to the two old legions remarkably well recruited, had a large number of Numidian deserters also, cavalry and infantry; and he enrolled Sicilians likewise who had been in the army of Epicydes or of the Carthaginians, being men trained in warfare. Having attached these foreign auxiliary forces to each of the Roman legions, he preserved the appearance of two armies. (Liv.27.8)

P. Scipio, som ble sendt til Spania for å krige mot Hannibal ved krigens utbrudd, kom trolig ikke lenger enn til Massilia (dagens Marseille) før hans år som konsul var over. For at han kunne fortsette som konsul i Spania ble kommandoen forlenget. Sammen med sin bror, Cn. Cornelius Scipio, holdt han Spania med de styrkene han hadde sendt med broren til Spania da Publius ble advart om at Hannibal var på vei over Alpene. Da han selv ankom Spania hadde han tatt med en styrke på 8000 mann og 30 skip. Likevel var ikke dette nok til å true karthagerne i Spania alene. Store deler av krigen hadde derfor blitt brukt på diplomati med de spanske stammene, som førte til at en rekke av disse angrep karthagerne.¹¹⁸ I tillegg hadde de sikret seg militær støtte og muligheten til å rekruttere soldater fra allierte stammer gjennom Cn. Scipios første møte med dem i 218.¹¹⁹ Før slaget ved Øvre Baetis – hvor P.- og Cn. Scipio mistet livet – forteller Livius at Hasdrubal¹²⁰ hadde merket seg at kun en liten del av den

¹¹⁷ Liv.23.32

¹¹⁸ Liv.22.21

¹¹⁹ Liv.21.60

¹²⁰ Hannibals bror, og en av de karthagernes øverstkommanderende i Spania.

romerske hæren faktisk var romersk.¹²¹ Scipio-brødrene hadde nemlig vært veldig avhengig av sine spanske tropper, og hadde rekruttert 20 000 keltibeere før dette slaget.

Ibi consilium advocatum omniumque in unum congruerunt sententiae, quando ad id locorum id modo actum esset ut Hasdrubalem tendentem in Italiam retinerent, tempus esse id iam agi ut bellum in Hispania finiretur. Et satis ad id virium credebant accessisse viginti milia Celtiberorum ea hieme ad arma excita.

Thereupon a council was called and all were of one mind, that, since up to that time they had accomplished nothing except to hold Hasdrubal back from pushing on into Italy, it was time that their task should now be to end the war in Spain. And they believed they had sufficient reinforcements for that purpose in twenty thousand Celtiberians who had been called to arms that winter. (Liv.25.32)

Det konsulære imperiumet som P. Scipio holdt som prokonsul var derfor essensielt for den romerske krigføringen i Spania. Ved å bruke spanske tropper klarte man å opprettholde en større hær uten å være avhengig av forsterkninger fra Roma. Gjennom å forlenge konsulenes kommandoer klarte romerne å forsyne blant annet Picenum, Sicilia og Spania med soldater uten å tillegge en større arbeidsbyrde til de årlige konsulene. I tillegg kunne man rekruttere fra allierte områder som ikke kunne sende soldater til Roma. De mange forlengingene av kommandoer under krigen viser en enorm endring av borgernes holdning til bruken av konsulært imperium. Krigen krevde at enhver mann måtte tjenestegjøre. Det må derimot poengteres at bruken av prokonsuler som rekrutterte fra de områdene de befant seg kan ha hatt liten effekt på rekrutteringen av romerske borgere. Den negative konsekvensen av å la flere menn rekruttere virker derfor å ha gått mer utover menn som selv ikke hadde innflytelse i folkeforsamlingene.

Embetsløse menn med konsulært imperium

Både diktatorembetet og forlenging av kommandoer var gamle metoder for å øke antallet generaler. En helt ny løsning var derimot å gi kommandoer til personer som ikke hadde holdt verken pretor- eller konsulembetet. I flere tilfeller kan vi også se at disse kommandoene ble gitt gjennom plebeierforsamlingen. Dette var en viktig endring i hvordan romerne valgte kommandører med imperium. Hvorfor det var nettopp plebeierforsamlingen som sto for forlengingen av Neros kommando kan ha flere årsaker. Først og fremst var det en forlenging av mandatet til å holde kommandoen over borgere, og i konsulære kommandoer også en

¹²¹ Liv.25.33

forlenging av mandatet til å rekruttere. Det var derfor viktig at borgerne selv kunne bestemme om en general skulle kunne opprettholde dette mandatet utover sitt embete.

Kenturieforsamlingen ville derfor ha vært naturlig, men på grunn av at en slik prosess ville ha tatt lang tid ville plebeierforsamlingen ha vært mer effektiv. I tillegg var kenturieforsamlingen avhengig av at en konsul var tilstede, og om forlengingen fant sted midt i året ville konsulene sannsynligvis ha vært i felten. Det mest overraskende med disse kommandoene var derimot at de fikk konsulært imperium. Hvorfor kunne de ikke nøye seg med pretoriansk imperium?

Den første av de embetsløse generalene med konsulært imperium vil jeg argumentere for at var Cn. Cornelius Scipio, som jeg nevnte at reiste til Spania med sin brors hær da sistnevnte måtte hindre Hannibals invasjon av Italia. Spørsmålet om hvilket imperium, eller hvorvidt han hadde imperium i det hele tatt i Spania har opptatt flere historikere.¹²² Både Polybios og Livius forteller at han ble sendt av sin bror – derav ikke av senatet eller gjennom et embete – og blir kun nevnt som konsulens bror, istedenfor en propretor eller prokonsul.¹²³ Appianus' senere verk kaller ham en legat av Publius.¹²⁴ Livius kaller ham også imperator ved tre anledninger,¹²⁵ noe som har fått Richardson til å tro at han i alle fall må ha hatt imperium.¹²⁶ Richardson foreslår at han i så fall holdt pretoriansk imperium, men forklarer ikke hvorfor han ikke kan ha hatt konsulært. Trolig antok Richardson at fordi Gnaeus ble kalt legat av Appianus, og legatene som regel fikk pretoriansk imperium, er det sannsynlig at han var propretor. Develin har også foreslått at Gnaeus hadde blitt delegert pretoriansk imperium av Publius, men hadde senere fått imperiumet løftet til konsulært gjennom folket slik at det var to konsulære kommandoer i Spania.¹²⁷ Jashemski har foreslått at Gnaeus holdt konsulært imperium.¹²⁸ En av årsakene til dette var at Gnaeus holdt en konsulær hær (som tilsvarte ca. to legioner) fra 218 f.Kr. Også det faktum at brødrene delte kommandoen likt mellom seg tyder ifølge Jashemski på at Gnaeus holdt konsulært imperium på lik linje med Publius. Jeg vil følge Jashemski og argumentere for at det konsulære imperiumet var sentralt for Gnaeus' kommando helt fra begynnelsen av kommandoen. Da han ankom Spania i 218 f.Kr ville hæren han kommanderte ha store problemer med å utfordre karthagisk kontroll i Spania uten

¹²²For eksempel Jashemski (1950) s 22-3; Jon S. Richardson. *Hispaniae: Spain and the Development of Roman Imperialism, 218-82 BC*. Cambridge 1986 s 35-7

¹²³ Polyb,3.49.4; Liv.21.32

¹²⁴ App.*Ib.*14.54

¹²⁵ Liv.25.32, 26,2, 27.4

¹²⁶ Richardson (1986) s 41

¹²⁷ Develin (1980) s 356

¹²⁸ Jashemski (1950) s 23-4

hjelp fra lokale stammer. Derfor var det viktig at Gnaeus klarte å vinne over de spanske stammene slik at romerne også kunne bruke disse styrkene.

...nec pax modo apud eos sed societas etiam armorum parta est, validaeque aliquot auxiliorum cohortes ex iis conscriptae sunt.

...so that he was able not only to establish peaceful relations but even to conclude a military alliance with them, and several strong cohorts of auxiliaries were raised there. (Liv.21.60)

Denne rekrutteringen var det kun Gnaeus som sto for, da Publius ennå var i Italia. Dette mener jeg ytterligere kan tyde på at han hadde konsulært imperium på lik linje med sin bror.

Etter Scipio-brødrenes dødsfall i 211 kan det virke som om det skjedde en forandring i romersk politikk i Spania. Etter å ha hatt to konsulære kommandoer i Spania fra 217 til 211 valgte de nå å sende en propretor til regionen. C. Claudius Nero fikk i oppgave å ta over kommandoen. Dette mener jeg var en spontan avgjørelse og ikke som følge av at senatet nå ønsket at den spanske kommandoen skulle ha pretoriansk imperium. Etter Scipio-brødrenes død hadde nemlig de gjenværende soldatene valgt ridderen (*equites*) L. Marcius til å ta over kommandoen. L. Marcius lederskap hadde vært en viktig årsak til at romerne hadde klart å opprettholde kontrollen i de spanske områdene nord for elven Ebro, men i brevet han sendte til senatet hadde han – til senatets sjokk – valgt å gi seg selv den prestisjetunge tittelen propretor.¹²⁹ Til tross for at han ikke hadde blitt valgt inn i et embete eller fått imperium av kurieforsamlingen hadde han hevdet at han selv holdt imperium. Dette førte til at de ønsket å velge en ny kommandør for Spania så fort som mulig. Beleiringen av Capua hadde på denne tiden nettopp blitt avsluttet og propretoren Nero var derfor ledig til å ta over den spanske kommandoen og ble valgt gjennom en plebscitur.¹³⁰ Årsaken til at han kun fikk pretoriansk imperium vil jeg derfor tro at var fordi det var nettopp dette imperiumet han allerede holdt. På denne måten behøvde ikke senatet å la Marcius beholde kommandoen mens de opprettet en ny kommando som en kandidat kunne bli valgt inn i. Nero holdt derfor ikke kommandoen lenge. Det må også nevnes at propretoren Nero aldri blir nevnt å rekruttere soldater. Dette kan ha vært på grunn av at flere av de spanske stammene gjorde opprør mot romerne etter Scipio-brødrenes død, så det var rett og slett ingen stammer som Nero kunne rekruttere fra. Jeg tror derimot det var på grunn av at imperiumet hans ikke tillot det. Nero ble sendt for å møte trusselen som oppsto ved å tillate en ridder å krige på eget imperium og eget initiativ.

¹²⁹ Liv.26.2

¹³⁰ Et vedtak av plebeierforsamlingen (Liv.26.2)

Det ble med en gang opprettet en kommando med konsulært imperium hvor folket kunne velge den kandidaten de ønsket gjennom kenturieforsamlingen.¹³¹ Den 25 år gamle P. Scipio, sønn og nevø av de tidligere kommandørene i Spania, ble valgt. Før året var omme var han allerede ankommet Spania og kunne føre de nye troppene til vinterkvarterene.¹³² Den unge Publius' kommando viste at senatet egentlig ønsket at generalene i Spania skulle holde konsulært imperium. Fra 218 til 211 f.Kr hadde Gnaeus- og Publius Scipio vist hvor viktig de spanske troppene hadde vært for militær suksess mot karthagerne. Da unge Publius fikk kommandoen som prokonsul må det derfor ha vært forventet at også han skulle ta i bruk disse. Det kan vi se at han også gjorde. Fra å ha nærmere 30 000 mann da han krysset elven Ebro den første våren etter hans ankomst¹³³ til å ha – til tross for aktiv krigføring – klart å øke antallet soldater til 55 000 menn før slaget ved Baecula i 208.

...ipse ab Tarracone profectus protinus ab sociis qui accolunt viam modica contrahendo auxilia Castulonem pervenit. Eo adducta ab Silano auxilia, tria milia peditum et quingenti equites. Inde ad Baeculam urbem progressus omni exercitu civium, sociorum, peditum equitumque quinque et quadraginta milibus.

Then Scipio himself set out from Tarraco, and gathering up as he went a moderate number of auxiliaries from the allies dwelling near the road, he arrived at Castulo. Thither Silanus brought auxiliaries, three thousand infantry and five hundred cavalry. From there Scipio advanced to the city of Baecula with the entire army, forty-five thousand legionaries and allies, infantry and cavalry. (Liv.28.13)

I løpet av disse to årene kan vi altså se at han nesten hadde doblet hærstyrrelsen sin. Dette var også utelukkende tropper som hadde blitt rekruttert i Spania da Livius aldri forteller om forsterkninger som ble sendt til Spania i denne perioden. Scipio skal også ha sendt 8000 gallere og spanjoler, 2000 legionærer, 1000 numidiske og spanske ryttere til konsulen M. Livius da sistnevnte hadde klaget på kvaliteten på sine egne tropper.¹³⁴ Dette bekrefter at han hadde rekruttert lokale tropper.

Som følge av Spanias reduserte militære betydning etter Scipios seire i 207 ble store deler av hæren oppløst over de neste årene. Etterfølgerne til Scipio, L. Cornelius Lentulus og L. Manlius Acidinus, var to embetsløse generaler som ble sendt til Spania med konsulært imperium. Da de spanske stammene senere gjorde opprør ble Lentulus og Acidinus nevnt med

¹³¹ Liv.26.18

¹³² Liv.26.20

¹³³ Liv.26.42

¹³⁴ Liv.27.38

kun nye rekrutter, da veteranhæren til Scipio hadde blitt oppløst.¹³⁵ Lentulus og Acidinus tok heller aldri med seg tropper fra Italia, og da det ikke ble sendt forsterkninger derfra burde vi anta at dette var rekrutter som Lentulus og Acidinus hadde rekruttert i Spania på egen hånd.

I 200 f.Kr forteller Livius at hæren til de to prokonsulene ble redusert til én legion og 15 allierte kohorter.¹³⁶ Dette kan ikke ha vært mer enn 9000 mann. Det er usikkert hvordan disse ble fordelt mellom prokonsulene, men Livius forteller at C. Cornelius Cethegus vant et stort slag hvor over 15 000 av fienden ble drept.¹³⁷ Det ville derfor ha vært overraskende om han klarte dette med kun 4500 mann. Året etter skal enda flere av soldatene ha blitt sendt hjem, for Livius forteller at bypretoren fikk i oppgave å finne land til soldatene som hadde tjenestegjort i Spania, Sardinia og Sicilia.¹³⁸ Til tross for den svekkede hæren som de spanske prokonsulene nå kommanderte, klarte begge å føre, relativt sett, ekstremt vellykkede felttog, for Livius forteller at Cn. Cornelius Blasio fikk feiret en *ovatio*, mens L. Stertinius blir nevnt å ha reist to inngangsporter i Forum Boarium foran templene av Fortuna og Mater Matuta, og en i Circus Maximus.¹³⁹ Begge hadde også bragt en stor mengde gull og sølv tilbake til Roma som følge av de militære erobringene.¹⁴⁰ På grunn av dette har jeg, som flere før meg,¹⁴¹ konkludert med at de spanske prokonsulenes hærstyrrelser må ha vært større enn de størrelsene Livius forteller at de var i 200. For at de skulle ha nok menn til å utføre de militærbragdene som de gjorde må de ha rekruttert lokale tropper.

Det kan derfor se ut som om rekruttering av lokale tropper var en sentral del av de spanske prokonsulenes oppgaver. Dette var heller ikke uten grunn. Trolig ønsket senatet at de romerske hærene som var stasjonert i Spania skulle bestå av lokale tropper, slik at en romersk tilstedeværelse i regionen ikke ville være avhengig av romerske tropper. For det første reduserte det de årlige konsulenes problemer med å rekruttere for alle generalene. For det andre gjorde det at soldatene som ble brukt i Spania i mindre grad var romerske borgere, noe som må ha vært avgjørende for at romerske borgere skulle være tilbøyelige til å gi konsulært imperium til generaler som ikke hadde verken pretor- eller konsulembetet.

¹³⁵ Liv.29.1

¹³⁶ Liv.30.41

¹³⁷ Liv.31.49

¹³⁸ Liv.32.1

¹³⁹ Liv.33.27

¹⁴⁰ Liv.33.27

¹⁴¹ Richardson (1986) s 69; Adam Afzelius. *Die Römische Kriegsmacht Während der Auseinandersetzung mit den Hellenistischen Grossmächten: Studien über die römische Expansion. II.* I Acta Jutlandica. København 1944 s 34-5

Konklusjon

Med kun to årlige konsuler som kunne ta seg av rekrutteringen møtte romerne på problemer med mobiliseringen av nok tropper. Som følge av umiddelbare kriser hvor en konsul mistet livet eller en hær ble utslettet ble løsningen å utnevne en diktator som kunne begynne mobiliseringen av nye tropper. Gjennom å forlenge de konsulære kommandoene kunne man også utnytte deres imperium til å rekruttere soldater fra områder lenger unna Roma. Dette hadde vist seg vanskelig med en fiendtlig hær i Italia. Videre viste det hvordan folket godtok at selv generaler som ikke lenger holdt embetet de var valgt inn i fikk beholde mandatet til å rekruttere. Nok en gang var det på grunn av at krigens gang gjorde det nødvendig. Ikke minst førte bruken av prokonsuler som rekrutterte andre steder enn i Roma til at en større del av byrden med å fylle den romerske hæren ble lagt på de allierte. Dette kan ha vært en viktig årsak til at romerske borgere aksepterte langt flere generaler med konsulært imperium. Da selv 25 år gamle Publius Cornelius Scipio fikk konsulært imperium kan det tyde på et ønske om at krigen i Spania skulle bli ført gjennom soldater fra spanske allierte, heller enn en ytterligere utnyttelse av romerske og italienske borgere.

Vi kan derfor se at hvem som kunne holde mandat til å rekruttere soldater endret seg drastisk i møte med de militære utfordringene under krigen mot Hannibal. Fra et mandat utelukkende gitt til to årlige konsuler til et mandat som også kunne bli gitt til generaler uten verken pretor- eller konsulembetet. Disse endringene la til rette for den videre utviklingen av bruken av konsulært imperium.

Kapittel IV: Konsulære og pretorianske provinser fra 197- 100 f.Kr

Krigene mot Karthago hadde enorme konsekvenser for romersk utenrikspolitikk etter 201 f.Kr. Ikke bare for de militære mulighetene som oppsto som følge av å ha bekjempet Karthago i Afrika og Spania, men også de mange administrative endringene som hadde blitt utformet som følge av nye territorier som Sicilia og Sardinia, samt trusselen fra en fiendtlig hær i Italia. Til tross for at flere av disse endringene skjedde som følge av spontane kriser, la de grunnlaget for en romersk provinspolitikk som ville følge dem gjennom hele republikken. Krigen mot Hannibal hadde gjort Roma til en stormakt, ikke bare i Italia, men gjennom introduksjonen av militær tilstedeværelse i Spania begynte romerne å se på mulighetene for provinser langt fra deres egne kjerneområder. Over de neste 100 årene skulle de bli den dominerende militærmakten over hele Middelhavet, og etablere provinser så langveisfra som Hispania Ulterior i vest, og Kilikia i øst. Forskjellen på de mange provinsene førte også til at guvernørene som ble sendt dit ofte fikk et annet imperium enn det embetet deres tilsa. I Spania, Makedonia, Asia og muligens Afrika, kan vi derfor se at pretorene ofte fikk konsulært imperium og tittelen prokonsul. Pretorene stasjonert i Italia, Sicilia og Sardinia fortsatte derimot med det vanlige pretorianske imperiumet.

I dette kapittelet vil jeg derfor se på hvilken funksjon det konsulære imperiumet hadde og hvorfor de valgte å sende pretorer med konsulært imperium til noen provinser, men opprettholdt tradisjonen med å sende pretorer med pretoriansk imperium til andre. Mye av informasjonen vi kan bruke til å definere fordelene konsulært imperium ga guvernørene som ble sendt ut til diverse provinser gjennom det andre århundret, kommer fra Livius. Dessverre er Livius historie fra etter 167 f.Kr tapt, og siden Makedonia, Afrika og Asia ble opprettet etter dette er de spanske guvernørene de beste kommandoene å begynne med for å undersøke hvorfor pretorene nå ble sendt med konsulært imperium.

Imperium og rekruttering i Spania

Med etableringen av de spanske provinsene i 197 f.Kr skjedde det naturligvis en rekke endringer i administrasjonen av imperiumholdere. De siste årene av krigen mot Hannibal hadde gjort det nødvendig å gi embetsløse menn konsulært imperium til å føre krigen i Spania. Årsaken til at man valgte å sende embetsløse generaler istedenfor pretorer eller konsuler var at Roma rett og slett ikke hadde et stort nok utvalg av erfarne generaler å velge

mellom.¹⁴² Etter de spanske provinsenes opprettelse ble det derfor nødvendig å øke antallet pretorer fra fire til seks, hvor to av disse skulle fungere som guvernører i Hispania Ulterior og Citerior. Det som derimot gjør de spanske kommandoene så spesielle er at et høyt antall av pretorene som ble sendt dit ble kalt prokonsuler. De hadde med andre ord – til tross for å kun være pretorer – konsulært imperium.

Spania hadde allerede under krigen mot Hannibal sett romerske generaler uten konsulembetet med konsulært imperium. Som vist i forrige kapittel ser det ut til at romerske generaler i Spania under krigen mot Hannibal helst skulle ha konsulært imperium. Fra Scipio-brødrene i 218 f.Kr til Cornelius Blasio og Stertinius i 199 f.Kr. Brennan mener at dette er en av årsakene til at også pretorene som etter 198 f.Kr ble sendt til Spania fikk tittelen prokonsul.¹⁴³ Han har i likhet med flere foreslått at alle pretorene i Spania hadde konsulært imperium.¹⁴⁴ Det fremste beviset for dette er *fasti triumphales*. Alle de spanske guvernørene som blir nevnt å feire triumf blir nevnt som *pro consule*.¹⁴⁵ Dette fordrer at Livius ikke visste at de spanske pretorene hadde konsulært imperium, fordi han kaller flere av disse propretorer. Richardson mener derimot at årsaken til at Livius kaller noen pretorer for propretorer, mens andre for prokonsuler, er at kildene Livius brukte hadde gitt feil tittel.¹⁴⁶ Trolig så tenkte de at siden en pretors kommando ble forlenget var det naturlig at disse ble kalt propretorer. Dette er en sannsynlig forklaring, og det kan hjelpe å forklare Livius' inkonsekvente og forsiktige titulering gjennom hele perioden. Livius er nemlig veldig forsiktig med å fortelle hvilket imperium guvernørene hadde, siden vi ser mange tilfeller av at de ikke blir nevnt med imperium i det hele tatt. For eksempel Gnaeus Cornelius Scipio, som jeg brukte som eksempel i forrige kapittel, kaller Livius kun for *imperator*.¹⁴⁷ Dette tyder på at han ikke visste hvilket imperium han hadde, så Livius valgte derfor å ikke titulere ham med et. Det samme ser vi med C. Flaminius som holdt Hispania Citerior fra 193-189. Til tross for at kommandoen hans ble forlenget flere ganger blir han aldri kalt verken propretor eller prokonsul. Trolig nevner ikke Livius' kilde hvilket imperium Flaminius holdt, så han valgte å ikke titulere ham med et. Dette indikerer at Livius ofte var forsiktig med å kalle guvernørene propretor eller prokonsul dersom han ikke visste hvilket imperium de hadde. Derfor vil jeg tro

¹⁴² Brennan (2000) s 163

¹⁴³ Brennan (2000) s 620

¹⁴⁴ Brennan (2000) s 620; Mommsen (1971) II/3 s 647, fn 2; Jashemski (1950) s 46-7; Richardson (1986) s 76

¹⁴⁵ Jashemski (1950) s 44

¹⁴⁶ Richardson (1986) s 76

¹⁴⁷ Liv.25.32

at i de tilfellene Livius faktisk nevner generalenes imperium, så er det på grunn av at kildene hans forteller det.

Til tross for at sannsynligheten for at alle pretorene i Spania holdt konsulært imperium definitivt er til stede, vil jeg forsøke å undersøke hvilke tilfeller pretorene ble tildelt pretoriansk imperium og når de ble tildelt konsulært. Vi kan til tross for problemene Livius presenterer, se noen klare mønster i tilfellene hvor han skriver at pretorene var prokonsuler. Det ser ofte ut som om pretorene fikk konsulært imperium om en militær krise oppsto i regionen. Dette kan vi se under Atinius og Manlius' guvernørperiode Spania i 188 f.Kr. Livius forteller at Atinius var propretor da han reiste til provinsen.¹⁴⁸ Manlius blir ikke nevnt med tittel, men det er sannsynlig at også han var kun propretor. Etter at keltiberne og luistianerne hadde gått til krig mot romerne skriver Livius at senatet lot de to pretorene ta seg av trusselen på egen hånd.¹⁴⁹ Hva de ønsket at pretorene skulle gjøre er vanskelig å si, men etter at deres guvernørperiode var over ser vi at Manlius blir kalt prokonsul.¹⁵⁰ Atinius' død i Spania hindret dessverre en mulig triumf for ham, så til tross for sannsynligheten for at også han ble gjort til prokonsul, vet vi ikke dette sikkert. Likevel kan vi se et mønster av at senatet ønsket å sende pretorer med pretoriansk imperium til Spania i fredstid. Det samme ser vi i 180 f.Kr da Ti. Sempronius Gracchus og L. Postumius Albinus holdt regionen. Forgjengerne hadde over to år ført en vellykket krig og til slutt klart bekjempe keltiberne.¹⁵¹ Det er tydelig at senatet nå så på provinsen som pasifisert fordi Q. Fulvius Flaccus, som hadde holdt Hispania Citerior, fikk lov til å ta hæren med tilbake til Roma i triumf.¹⁵² Senatet ga nemlig ikke triumfer til generaler om ikke provinsen deres var fullstendig pasifisert.¹⁵³ Da Gracchus og Albinus var på vei mot Spania var de derfor ment som propretorer.¹⁵⁴ Dette imperiumet passet også trusselnivået som pretorene var forventet å møte, men da de ankom provinsen hadde keltiberne igjen gjort opprør.¹⁵⁵ Pretorene ble nødt til å forene hærene sine, og etter to år med aktiv krigføring feiret de triumf som prokonsuler.¹⁵⁶ Vi vet ikke når imperiumet deres ble opphøyd – for Livius kaller dem aldri prokonsuler – men det er sannsynlig at det skjedde i samsvar med oppblussingen av krigen mot keltiberne. Det samme ser vi da Sex. Digitus og

¹⁴⁸ Liv.31.21

¹⁴⁹ Liv.39.7

¹⁵⁰ Liv.39.29

¹⁵¹ Liv.40.35

¹⁵² Liv.40.43

¹⁵³ Liv.39.29

¹⁵⁴ Liv.40.47

¹⁵⁵ Liv.40.40; App.*Ib.*43

¹⁵⁶ For krigføringen: Liv.40.47-50; For tittel og triumf: Degrassi (1954) s 103

P. Cornelius Scipio Nasica var propretorer i 194 f.Kr.¹⁵⁷ I årene før hadde konsulen M. Porcius Cato, sammen med pretorene som også var i Spania, avsluttet en krig mot en rekke spanske stammer som hadde gjort opprør etter romernes opprettelse av provinsene. Da Digitus og Scipio Nasica ankom provinsene som propretorer var det derfor forventet at provinsene var pasifisert og at det ikke var nødvendig for guvernørene å ta del i aktiv krigføring. Dette kan vi se av at konsulen Catos hær ble oppløst da han reiste tilbake til Roma.¹⁵⁸ Etter oppløsningen av hæren gjorde derimot en rekke stammer opprør igjen, og propretorene ble dratt inn i krigføring de trolig ikke var forberedt på. Digitus hadde store problemer med å opprettholde kontrollen i sin provins, og Scipio Nasica slet med luistianernes tallmessige overlegenhet i Hispania Ulterior.¹⁵⁹ Som følge av oppblussingen av krigen fikk etterfølgerne C. Flaminius og M. Fulvius Nobilior trolig konsulært imperium. Livius kaller Fulvius prokonsul ved to anledninger.¹⁶⁰ I tillegg vet vi at *fasti triumphales* kaller ham prokonsul.¹⁶¹ Som nevnt visste Livius trolig ikke hvilket imperium Flaminius hadde, så han blir derfor aldri nevnt som verken propretor eller prokonsul. I motsetning til Fulvius fikk han heller ikke feiret triumf, så vi kan heller ikke bruke *fasti triumphales* som kilde til hans imperium. Livius skriver derimot at han rekrutterte soldater på egen hånd.

...si tumultus in Hispania esset, placere tumultuarios milites extra Italiam scribi a praetore. mens ea senatus fuit ut in Hispania tumultuarii milites legerentur.

If a state of emergency existed in Spain then it was their decision that emergency troops should be enrolled by the praetor outside Italy. What the senate really meant was that emergency troops should be recruited in Spain. (Liv.35.2)

Som vi har sett under krigen mot Hannibal ble aldri propretorene nevnt å rekruttere på egen hånd, noe som tyder på at Flaminius hadde konsulært imperium. Det overhengende mønsteret som Livius presenterer er derfor at pretorene i Spania fikk konsulært imperium når det inntraff en militær krise. Romerne sendte altså pretorer til Spania som prokonsuler på grunn av at det konsulære imperiumet ga pretorene en militær fordel man ikke hadde med pretoriansk imperium. Som i tilfellet med Flaminius mener jeg denne fordel er muligheten til å rekruttere på egen hånd.

Uavhengig om Livius er en pålitelig kilde kan vi se at rekrutteringsmulighetene er en viktig egenskap hos de spanske guvernørene. Pretorene som Livius nevner med pretoriansk

¹⁵⁷ Liv.35.1

¹⁵⁸ Liv.34.43

¹⁵⁹ Liv.35.1

¹⁶⁰ Liv.35.22, 36.2

¹⁶¹ Degrassi (1954) s 103

imperium blir i likhet med propretorene under Hannibalkrigen aldri nevnt å rekruttere soldater. Også i tilfeller der propretorene burde ha tatt i bruk lokale tropper, ser det ut til at de ikke benyttet seg av rekruttering. Dette kan vi se gjennom Digitus kommando i 194 f.Kr. Til tross for at en større krig blusset opp, sto han igjen med kun halvparten av hæren han hadde blitt tildelt ved slutten sin guvernørperiode.¹⁶² Pretorene med konsulært imperium blir derimot ved flere anledninger – som jeg også viste i kapittel 1 – nevnt å rekruttere på egen hånd. For eksempel ble L. Aemilius Paulus bedt om å samle 3000 infanteri og 300 kavaleri da han skulle til Spania i 191 f.Kr.

L. Aemilio Paullo in ulteriorem Hispaniam, praeter eum exercitum quem a M. Fulvio proconsule accepturus esset, decretum ut novorum militum tria milia duceret et trecentos equites, ita ut in iis duae partes socium Latini nominis, tertia civium Romanorum esset.

For Farther Spain, Lucius Aemilius Paullus, in addition to the army he was to assume from the proconsul Marcus Fulvius, was further authorized by decree to take there 3,000 new infantry and 300 cavalry, two thirds of whom were to be allies and men with Latin rights and one third Roman citizens. (Liv.36.2)

Også pretoren A. Terentius Varro ble for eksempel sendt til Spania med konsulært imperium¹⁶³ og fikk lov til å rekruttere 4000 romersk infanteri og 300 kavaleri, og 5000 infanteri og 500 kavaleri fra de allierte latinerne.¹⁶⁴ Året etter ble også Q. Fulvius Flaccus, som ble sendt til Spania med konsulært imperium,¹⁶⁵ nødt til å rekruttere soldater. Etter at de krigerske keltiberne hadde reist en hær på 35 000 mann, rekrutterte Flaccus 6000 menn fra vennligstilte stammer.¹⁶⁶

Om vi skal følge Livius kan det virke som om pretorene i Spania fikk konsulært imperium hver gang en krig blusset opp. Siden rekrutteringsevnen var et skille mellom de konsulære og pretorianske kommandoene kan det også se ut som om de spanske pretorene ble titulert prokonsuler slik at de kunne rekruttere soldater på egen hånd. Hvorfor dette var en viktig egenskap for de spanske pretorene vil jeg komme tilbake til. Først vil jeg se om rekrutteringsevnen det konsulære imperiumet ga, også kan være med på å forklare hvorfor pretorene i Makedonia, Afrika og Asia ble titulert prokonsuler.

¹⁶² Liv.35.1

¹⁶³ Liv.39.56

¹⁶⁴ Liv.39.38

¹⁶⁵ Liv.40.39, 42.10; App.*Ib.*42

¹⁶⁶ Liv.40.30-31

Imperium og rekruttering i Makedonia, Afrika og Asia

Siden Livius' historie er tapt fra 166 står vi igjen med et mye mer fragmentert hendelsesforløp rundt etableringen av de nye provinsene Makedonia, Afrika og Asia i henholdsvis 148, 146 og 133 f.Kr. Etter at Q. Caecilius Metellus (Macedonicus) gjorde Makedonia til en permanent provins, kan vi se en rekke guvernører bli sendt dit som konsuler eller pretorer med konsulært imperium.¹⁶⁷ Etter annekteringen av provinsen Asia kan vi se et lignende mønster. De tre første guvernørene som ble sendt til Asia var konsuler. Etter dem ser vi en rekke pretorer med konsulært imperium.¹⁶⁸ Brennan mener derfor at årsaken til at de makedoniske og asiatiske pretorene alltid fikk konsulært imperium var av at lokalbefolkningen hadde blitt vant til konsulære guvernører.¹⁶⁹ Helt fra Hannibalkrigen i 210 f.Kr, da prokonsulen P. Sulpicius Galba ble sendt, og gjennom alle de makedoniske krigene hadde alle «suksessfulle» romerske kommandører i Makedonia holdt konsulært imperium.

For provinsen Afrika, som ble annektert kun to år etter Makedonia, er kildene for mangelfulle til å kunne finne ut hvilket imperium guvernørene hadde. Etter opprettelsen av provinsen i 146 f.Kr har vi ikke en eneste identifisert guvernør før 105.¹⁷⁰ Vi vet derimot gjennom Appianus at det ble forsøkt å sende én pretor årlig.¹⁷¹ På grunn av det dårlige kildematerialet for den siste halvdel av det andre århundret f.Kr er det vanskelig å forklare hvorfor det ble gitt konsulært imperium til pretorene i forholdsvis Makedonia og Asia (og muligens Afrika), men jeg vil argumentere for at det var av samme årsak som i Spania. Nemlig muligheten til å rekruttere soldater på egen hånd.

Da den fjerde makedoniske krig brøt ut i ca. 150 f.Kr valgte senatet å sende en pretor, P. Iuventius, som propretor med en mindre styrke for å bekjempe den nye makedoniske tronpretendenten Andriscus.¹⁷² Iuventius ble derimot beseiret og drept, og alvoret i situasjonen må ha sjokkert romerne. Med konsulene allerede stasjonert i Afrika og trolig Gallia¹⁷³ hadde romerne ingen konsuler å sende til Makedonia. Senatet valgte derfor å sende en annen pretor, Q. Caecilius Metellus, som prokonsul for å svare på den nye krisen i øst.¹⁷⁴ Metellus beseiret Andriscus og gjorde regionen om til en provins. Brennan har foreslått at

¹⁶⁷ Brennan (2000) s 225

¹⁶⁸ Brennan (2000) s 234

¹⁶⁹ For Makedonia: Brennan (2000) s 230; For Brennans begrunnelse av hans påstand om «*persistence of consular and praetorian imperium*» se s 668-73

¹⁷⁰ Brennan (2000) s 230

¹⁷¹ App.*Pun.*27.135

¹⁷² Brennan (2000) s 224

¹⁷³ Brennan (2000) s 224

¹⁷⁴ Brennan (2000) s 224

Metellus ble sendt til Makedonia som prokonsul på grunn av at dette var en krig som burde bli ført av en konsul.¹⁷⁵ Med konsulene allerede i henholdsvis Afrika og Gallia, var en pretor som prokonsul det nest beste. Dette mener jeg er en sannsynlig forklaring, men jeg tror det konsulære imperiumet Metellus mottok hadde en viktigere årsak enn at dette var en krig for konsulene. Med begge konsulene langt unna Roma var det heller ingen som kunne rekruttere soldatene Metellus trengte til krigen. Derfor er det sannsynlig at han ble gitt konsulært imperium for å rekruttere disse på egen hånd. Det er også mulig at Metellus' etterfølgere fikk tildelt konsulært imperium på grunn av muligheten til å rekruttere. Under de tidligere makedoniske krigene hadde konsulene slitt med å rekruttere nok soldater for både Sicilia, Sardinia, Spania og samtidig rekruttere for en krig i Makedonia. I to tilfeller ble også pretorene bedt om å hjelpe til med mobiliseringen.¹⁷⁶ Det er derfor ikke usannsynlig at da romerne endelig bestemte seg for å sende årlige guvernører til provinsen så var det forventet at de skulle rekruttere på egen hånd. Dessverre er det ingen kilder som forteller oss om hvordan mobiliseringen foregikk etter 167 f.Kr, så dette er vanskelig å bevise.

Også i Asia og Afrika må det ha foregått rekruttering. De første hærene som ble brukt i krigen mot Mithridates på starten av 80-tallet var nærmest utelukkende asiatiske soldater.¹⁷⁷ Brunt viser at det ikke var en eneste legion stasjonert i Asia før dette, mens det i Afrika ikke fantes noen legioner før 110,¹⁷⁸ noe som viser at guvernørene i begge provinsene var avhengig av lokale tropper. Richardsons argument, som gikk ut på at de spanske pretorene fikk konsulært imperium på grunn av at det var «suitable for commanders in an actively military area»,¹⁷⁹ virker derfor usannsynlig da både Asia og Afrika var relativt rolige provinser før århundreskiftet.¹⁸⁰ I Makedonia derimot, var det trolig stasjonert minimum én legion til enhver tid.¹⁸¹ Uavhengig om denne ble rekruttert av konsulene på begynnelsen av året eller av guvernøren selv er det sannsynlig at kontinuerlig krigføring over et større område likevel gjorde det nødvendig for guvernørene å rekruttere lokale tropper på egen hånd.

¹⁷⁵ Brennan (2000) s 224

¹⁷⁶ Liv.32.8, 37.2

¹⁷⁷ App.*Mith.*11

¹⁷⁸ Brunt (1971) s 432-3

¹⁷⁹ Richardson (1996) s 49

¹⁸⁰ Adrian Nicholas Sherwin-White. Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C. *The Journal of Roman Studies*, 67. 1977 s 69

¹⁸¹ Brunt (1971) s 432-3

Imperium og rekruttering i Italia, Sicilia og Sardinia

Da både Sicilia og Sardinia hadde blitt annektert og gjort til romerske provinser før krigen mot Hannibal, kan vi bruke Livius som kilde fram til 167 f.Kr. I denne perioden vet vi derfor om alle de årlige pretorene som ble sendt som guvernører til provinsene. Etter 167 f.Kr finner vi derimot kun et begrenset antall guvernører, og i Sardinia er det vanskelig å finne en eneste pretor før 105 f.Kr. Gjennom hele århundret dette kapittelet undersøker er det ikke en eneste av pretorene som holdt verken Sicilia eller Sardinia som kildene nevner som prokonsul. I Italia, eller områdene som var del av dagens italienske fastland med unntak av Cisalpina, finner vi kun én.¹⁸² Dette gjør det sannsynlig at i motsetning til Spania, Makedonia, Asia og muligens Afrika, var det tradisjonelle imperiumet holdt i disse regionene pretoriansk.

Rekruttering fra disse områdene er også veldig sjeldent. I Livius' årlige beretninger om utdelingen av hærstyrkene får pretorene i Italia, Sicilia og Sardinia nærmest alltid sine hærstyrker mobilisert av konsulene. Kun i nødstilfeller ble rekrutteringen av soldater tydelig gjort av pretorer i disse områdene. Det første tilfellet fant sted under den andre makedoniske krig.

dilectus inde haberi est coeptus; nam praeter consulares exercitus praetoribus quoque iussi scribere milites erant,

Then began the levy of troops, for, apart from the armies of the consuls, the order was also given for the enlistment of soldiers for the praetors. (Liv.32.8)

Trolig ble pretorene bedt om å rekruttere på egen hånd slik at konsulene så tidlig som mulig kunne reise til sine respektive provinser. Dette virker i alle fall å ha vært resultatet da Livius skriver at konsulen T. Quinctius ankom Brundisium tidligere enn sine forgjengere.¹⁸³

Det andre tilfellet hvor pretorene tok del i mobiliseringen av hæren skjedde noen år senere under selevkiderkrigen. På grunn av at selevkiderkongen Antiokhos hadde ankommet Hellas, og at det verserte rykter om at han ønsket å krysse over til Sicilia ba senatet pretoren Valerius om å rekruttere en hær så fort som mulig.¹⁸⁴ På dette tidspunktet var begge konsulene i Gallia, så det var ingen mulighet for disse å rekruttere for ham.¹⁸⁵

¹⁸² Tiberius Claudius: Liv.41.12

¹⁸³ Liv.32.9

¹⁸⁴ Liv.35.23

¹⁸⁵ Liv.35.22

To år etter, da L. Cornelius Scipio ble sendt til Hellas for å krige mot Antiochus, ble pretorene P. Junius og C. Atinius Labeo bedt om å rekruttere på egen hånd.¹⁸⁶ Brutus hadde fått administrasjonen av Etruria som sin provins og ble bedt om å reise en hær mot etruskerne, og Labeo hadde fått Sicilia og ble bedt om å rekruttere soldater derfra. Det er usikkert hva som var årsaken til at konsulene ikke kunne rekruttere for pretorene også, men det er sannsynlig at alle soldatene som skulle mobiliseres skulle bli en del av konsulenes hærer. Det var også planlagt at konsulen L. Cornelius Scipio, som hadde blitt tildelt krigen, skulle føre hæren til Asia,¹⁸⁷ og for at dette skulle være mulig var det trolig fordelaktig å reise så tidlig som mulig. Den andre konsulen, C. Laelius, reiste til Gallia med formål å opprette to kolonier.¹⁸⁸ Labeos rekruttering på Sicilia kan trolig forklares med et ønske om å opprettholde styrken i området i tilfelle et angrep fra kong Antiokhos – som nylig hadde utstyrt en ny flåte¹⁸⁹ – uten å kreve soldater fra Roma eller Italia. Labeo ble nemlig bedt om å rekruttere soldater fra Sicilia, ikke fra Roma eller Italia.¹⁹⁰ For Brutus kan det virke rart at konsulen Laelius ikke rekrutterte soldatene for ham. Livius forteller nemlig først at Laelius hadde fått Italia som sin provins, så en krig mot etruskerne burde normalt sett ha blitt gitt til ham. Dette fører meg til å tro at krigen mot etruskerne skjedde først etter at Laelius allerede hadde reist til Gallia. I avsnittet hvor Livius skriver at Brutus ble bedt om å rekruttere kan det virke som om konsulene ennå var i Roma. Dette skyldes nok heller Livius' tematiske inndeling av hendelsene hvert år. Livius forteller nemlig ofte om alt som omhandlet de årlige utdelingen av provinsene, mobiliseringen av hæren, religiøse tegn og lignende i samme avsnitt. Med ingen konsul i nærheten, og et etruskisk opprør ikke langt fra Roma virker det derfor naturlig å gi Brutus i Etruria lov til å rekruttere soldater for en krig mot etruskerne.

I 171 f.Kr brøt romernes tredje krig mot Makedonia ut. Denne gangen mot Perseus. Konsulen P. Licinius, som hadde fått kommandoen over krigen, hadde kun oppnådd minimal suksess i slag med Perseus. Han hadde på veien mistet mange menn, så da kommandoen skulle overføres til neste års konsul var det viktig at disse rekrutterte nok soldater til å kunne fylle legionene i Makedonia, samt forsterke hærene som var plassert i andre områder. Dette viste seg derimot å være vanskelig da konsulene ikke ønsket å rekruttere menn som selv ikke ville tjenestegjøre.

¹⁸⁶ Liv.37.2

¹⁸⁷ Liv.37.2

¹⁸⁸ Liv.37.46

¹⁸⁹ Liv.37.4

¹⁹⁰ Liv.37.2

C. Sulpicus, bypretoren, og M. Claudius Marcellus, som hadde fått hele Spania som sin provins, tilbød seg derfor å mobilisere hæren til tross for deres mindre imperium (*uis imperii minor*).

Id ut ita esse scirent et patres conscripti, praetores se, quibus uis imperii minor et auctoritas esset, dilectum, si ita senatui uideretur, perfecturos esse. Id praetoribus magna patrum [approbatione], non sine suggillatione consulum mandatum est.

That the senate might see how true this was, they, the praetors, though they had less power and authority, were prepared, if the senate approved, to carry the enlistment through. The senate quite approved and the praetors were entrusted with the task, not without some insulting remarks from the consuls. (Liv.43.14)

Som Livius viser måtte to av pretorene ta del i den årlige mobiliseringen. Til tross for at eksempelet viser pretorer som rekrutterte, viser det enda bedre hvor unormalt det var.

Rekruttering fra pretorene behøvde ikke å skje kun under østlige kriger. Også før dette, da romerne var i krig med både ligurere, gallere og istrere måtte pretorene bli med på mobiliseringen av hæren. Da krigen hadde vist seg vanskeligere enn antatt hadde senatet bedt de nye konsulene om å reise til provinsene så raskt som mulig for å hjelpe generalene allerede stasjonert i området.¹⁹¹ Konsulene nektet derimot å reise før mobiliseringen var ferdig. Kompromisset ble derfor at konsulene fikk rekruttere de soldatene som de allerede hadde innrullert og videre rekruttere mens de reiste til provinsene. Den resterende mobiliseringen ble gjort av pretorene Q. Petilius og Q. Fabius. Petilius gjennom en *tumultus* av romerske borgere, mens Fabius rekrutterte fra de allierte områdene.¹⁹²

Beklageligvis skriver Livius aldri om disse pretorene mottok konsulært imperium, eller om de rekrutterte gjennom en autorisasjon fra senatet. Muligens mottok de konsulært imperium, men at kildene Livius brukte kun forteller at de var pretorer. Dette virker sannsynlig, for året etter, da lignende omstendigheter hindret konsulene fra å gjøre ferdig rekrutteringen, ble pretorene Ti. Claudius Nero og M. Titinius bedt om å mobilisere en hær i Pisae. Senere skriver Livius at de begge var prokonsuler.

Simul decretum ut Ti. Claudius praetor militibus legionis quartae et socium Latini nominis quinque milibus, equitibus ducentis quinquaginta, Pisas ut convenirent ediceret, eamque provinciam dum consul inde abesset tutaretur; M. Titinius praetor legionem primam, parem numerum sociorum peditum equitumque, Ariminum convenire iuberet. Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus; Titinius C. Cassio tribuno militum Ariminum qui praeesset legioni misso dilectum Romae habuit.

¹⁹¹ Liv.40.25

¹⁹² Liv.40.26

At the same time it was decreed that Tiberius Claudius the praetor should issue an edict to the soldiers of the fourth legion and to five thousand foot and two hundred and fifty horse of the allies of the Latin confederacy that they should assemble at Pisa, and that Claudius should defend that province during the consul's absence; and also that Marcus Titinius the praetor should order the first legion and an equal number of infantry and cavalry of the allies to assemble at Rimini. Nero in uniform set out for his province at Pisa; Titinius first sent Gaius Cassius, a tribune of the soldiers, to Rimini as commander of the legion and then conducted the levy at Rome. (Liv.41.5)

Ti. Claudius proconsul, qui praetor priore anno fuerat, cum praesidio legionis unius Pisis praeerat.

Tiberius Claudius the proconsul, who had been praetor the preceding year, was in command at Pisa with a garrison of one legion. (Liv.41.12)

M. Titinius et T. Fonteius proconsules manere cum eodem imperii iure in Hispania iussi

Marcus Titinius and Titus Fonteius the proconsuls were instructed to remain in Spain with the same prerogative of command. (Liv.41.15)

Først og fremst kan dette indikere at også de pretorene som kildene ikke kaller prokonsuler også hadde fått konsulært imperium. Viktigst for dette kapitlet viser det at både rekruttering og konsulært imperium ikke ble institusjonalisert i Italia, Sicilia og Sardinia slik som i Spania, Makedonia og Asia. Tradisjonelt sett sto konsulene for rekrutteringen til disse pretorenes hærer, og kun i tilfeller hvor konsulene ikke hadde mulighet til å rekruttere for dem fikk de lov til å gjøre det på egen hånd. Rekruttering fra pretorene i Italia, Sicilia og Sardinia skjedde med andre ord kun under nødstilfeller. På grunn av dette vil jeg påstå at årsaken til at pretorene i Italia, Sicilia og Sardinia ofte fikk pretoriansk imperium var fordi de ikke var ment å rekruttere soldater på egen hånd.

Hvorfor behøvde man å rekruttere i noen provinser, men ikke i andre?

Det jeg har forsøkt å vise i dette kapitlet er hvordan pretorene i noen provinser fikk tildelt konsulært imperium for å kunne rekruttere på egen hånd, mens de i andre provinser fikk pretoriansk imperium på grunn av at de ikke var avhengig av å rekruttere. Dette gjør det nødvendig å stille spørsmålet; hvorfor behøvde man å rekruttere i Spania, Makedonia, Asia og Afrika, men ikke i Italia, Sicilia og Sardinia?

Når det gjelder Italia, Sicilia og Sardinia hadde pretorene her helt fra starten vært avhengige av at konsulene mobiliserte soldatene som var bestemt for pretorene. Det er vanskelig å vite hvor mange soldater konsulene hadde kapasitet til å rekruttere hvert år, men det ser ikke ut til

at de hadde store problemer å fylle hærene til både konsulene og pretorene i de nevnte områdene. Etter de spanske provinsenes opprettelse fortsatte konsulene å mobilisere for disse, men vi ser flere tilfeller av at de spanske pretorene ble autorisert til å rekruttere på egen hånd før de reiste til provinsene.¹⁹³ Også under større kriger har vi sett at konsulene måtte få hjelp med den årlige mobiliseringen. Opprettelsen av nye provinser etter Hannibalkrigen kan derfor ha redusert rekrutteringskapasiteten til konsulene, noe som igjen førte til at det ble nødvendig for pretorene å rekruttere på egen hånd.

Sicilia, Sardinia og naturligvis Italia var i tillegg så nær Roma at forsterkninger enkelt kunne bli sendt til områdene om det var nødvendig. Dette var vanskeligere i de konsulære provinsene. Om en krig brøt ut i Spania måtte en utsending bli sendt til senatet før de igjen måtte finne en måte å mobilisere styrker som kunne bli sendt tilbake til Spania. Det var derfor enklere å la pretorene rekruttere styrker i Spania på egen hånd. Den samme forklaringen kan man bruke på Asia og til dels Afrika. Disse provinsene lå så langt unna Roma at det ville vært umulig å sende forsterkninger i tide om en krig blusset opp. Pretorene var dermed avhengige av å kunne rekruttere på egen hånd. Dette kan derimot ikke være årsaken til at pretorene i Makedonia fikk konsulært imperium. Makedonia var relativt nære romernes havn i Brundisium, og derfor ikke lenger unna enn verken Sicilia eller Sardinia. Til tross for dette vil jeg tro at selve størrelsen på provinsen og de mange truslene var nok til å forsvare at guvernørene her var avhengig av å kunne rekruttere lokale tropper. Guvernørene tok kontinuerlig del i all krigføring i både Hellas, Illyria, Thrakia så vel som Makedonia.¹⁹⁴

Med den tydelige fordel som muligheten til å rekruttere soldater i provinsene ga pretorene, er det naturlig å stille seg spørsmålet; hvorfor ga man ikke konsulært imperium til alle guvernørene? Dette skal angivelig også ha skjedd under Sullas *lex Cornelia* som jeg vil gå nærmere inn på i neste kapittel. Likevel virker det rart at dette ikke skjedde før. En forklaring kan være at kostnadene ved å forsyne og betale flere soldater enn nødvendig ville være for høye. I Spania virker ikke dette å ha vært et problem under Hannibalkrigen fordi Livius forteller at de spanske stammene som hadde gjort opprør etter den unge Scipios avreise måtte gi dobbel betaling for troppene det året.

Hispaniae populis reddita pax; stipendium eius anni duplex et frumentum sex mensum imperatum sagaque et togae exercitui, et obsides ab triginta ferme populis accepti.

¹⁹³ For eksempel: Liv.33.43, 35.2, 42.18

¹⁹⁴ Sherwin-White (1977) s 74

For the peoples of Spain peace was restored, a double tribute for that year and grain for six months exacted, also cloaks and togas for the army; and hostages were accepted from about thirty tribes. (Liv.29.3)

Siden de ble bedt om å betale dobbelt kan det virke som om det allerede var forventet at de skulle stå for betalingen av troppene. Under Q. Fulvius Flaccus guvernørperiode i 182 f.Kr skriver Livius derimot at senatet ikke behøvde å sende forsyninger eller betalinger til troppene det året, slik de normalt gjorde.

hi cum duo secunda proelia, deditionem Celtiberiae, confectam provinciam nuntiassent, nec stipendio quod mitti soleret nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus esse...

They brought word of the two successful battles, the surrender of Celtiberia and the completion of Fulvius' mission, and added that neither the payment normally sent to the province nor the grain transported to the army was needed for that year. (Liv.40.35)

Dette indikerer at etter opprettelsen av provinsene ble det senatets oppgave å betale og forsyne troppene i Spania. Kostnadene ved å la prokonsulenes rekruttere soldater slik de selv ønsket kan derfor ha vært en viktig årsak til at man ikke ga konsulært imperium til guvernørene i Spania om det ikke var forventet krigføring.

En annen mulig årsak til at noen pretorer ikke fikk konsulært imperium kan være et ønske om å unngå utnyttelse av allierte byer gjennom rekruttering til unødvendige kriger. Vi vet at jødene ble fritatt fra å tjene som soldater i Asia fra 49 f.Kr.¹⁹⁵ Livius forteller også om spanske utsendinger som dro til Roma for å klage på guvernørenes styring av provinsene. Disse klaget på en rekke overgrep som hadde blitt gjort mot lokalbefolkningen, særlig de økonomiske forbrytelsene.¹⁹⁶ Muligens var bruken av lokale tropper også en av årsakene til de spanske utsendingenes problemer med guvernørene, men dette blir kun spekulasjon.

Konklusjon

Uavhengig av hvorfor noen guvernører ikke fikk konsulært imperium, kan vi se at rekrutteringsmuligheten man fikk gjennom dette imperiumet var en viktig årsak til at noen provinser muligens institusjonaliserte pretorer med konsulært imperium. Slik romerne hadde løst utfordringene med å ha nok konsulære kommandoer til å mobilisere hæren mens Hannibal var i Italia, løste de utfordringen med å forsyne guvernørene med tropper ved å la de

¹⁹⁵ Joseph.AJ.14.228

¹⁹⁶ Liv.43.2

rekruttere på egen hånd. Ved å gjøre pretorene til prokonsuler unngikk man også å øke antallet konsuler. Dette var viktig for at konsulembetet skulle beholde prestisjen den var kjent for. Konsulære kommandoer til pretorene viser hvordan romerne både beholdt og utviklet løsningene som ble etablert mens Roma ennå var kun en bystat, slik at det også kunne fungere under romernes verdensrike.

Kapittel V: Kontinuitet eller brudd? Rekruttering gjennom konsulært og pretoriansk imperium fra 90 f.Kr

Det siste århundret f.Kr er en tidsperiode fylt av både fordeler og ulemper for denne undersøkelsen. Perioden er full av kaos, borgerkriger og derfor konstitusjonelle uregelmessigheter. Kommandoer uten autorisering, ekstraordinære kommandoer gitt til innflytelsesrike menn, og ikke minst rekruttering uten imperium er bare noen av problemene med å forsøke å etablere konstitusjonelle tradisjoner under republikken. Likevel byr perioden fra ca. 80-43 f.Kr på et for godt kildemateriale til å bli ignorert. Vi har Cæsars, Sallusts og ikke minst Ciceros førstehåndsinformasjon om sentrale hendelser, så vel som innblikk i både imperiumets funksjoner og rekrutteringen av soldater i den senere republikken. Med dette for hånd er det interessant å se om rekruttering som forklaring på konsulært imperium også kan brukes i en periode så full av avvik.

Ekspansjonen fra 148 f.Kr krevde store endringer i romersk provinsadministrasjon. Med kun seks pretorer og to konsuler til å holde de mange provinsene, og økende sivile ansvar overtatt av pretorene, måtte romerne utvikle nye metoder for å sikre at hver provins til enhver tid hadde en guvernør med imperium. Som jeg tidligere har nevnt ble det nødvendig å forlenge en rekke kommandoer, og til og med gi nye kommandoer *ex praetura* til pretorer som hadde holdt de sivile pretorembetene. Viktigst for dette kapittelet er de mange kommandoene med pretoriansk imperium som ble gitt til legatene, og om disse kunne rekruttere soldater på egen hånd. Først vil jeg derimot diskutere en mulig *lex Cornelia* som endelig kan ha redusert konsulenes årlige besvær med å rekruttere soldater for de provinsielle kommandoene, og hvorfor den i så fall skjedde da.

Standardisering av konsulært imperium

Det har blitt foreslått at Sulla foretok en rekke reformer i forhold til de provinsielle kommandoene. En av disse var økningen av antallet årlige pretorer fra seks til åtte, som med tanke på den store økningen i antallet permanente provinser de siste 70 årene, var på høy tid. En annen mulig endring var Mommsens tese om at konsulene og pretorene nå måtte oppholde seg i Roma gjennom hele embetsåret for så å gå til provinsen først *ex consulato* eller *ex praetura* i sin *lex Cornelia de provinciis ordinandis*.¹⁹⁷ Denne har senere blitt kritisert på

¹⁹⁷ Mommsen (1971) I s 57, II/1 s 94

grunn av de mange konsulene og pretorene som tydelig reiste før konsulåret deres var omme.¹⁹⁸ En lovendring med dypere konsekvenser for denne analysen, som også har blitt foreslått å ha skjedd under Sullas diktatur, var institusjonaliseringen av konsulært imperium til alle provinsielle magistrater.¹⁹⁹ Dette er basert på at alle de provinsielle triumfene, så vel som andre inskripsjoner, kaller guvernørene prokonsuler uansett om de hadde holdt pretor- eller konsulembetet. Jashemski²⁰⁰ mener derimot at det ikke finnes nok beviser til å kunne vise dette da de antikke kildene ofte nevner flere pretorer som kun propretorer.²⁰¹ Uavhengig av om konsulært imperium ble institusjonalisert under Sullas diktatur kan vi se en økning i provinsielle kommandoer med konsulært imperium. I forrige kapittel forsøkte jeg å begrunne hvorfor ikke alle pretorene kunne ta del i rekrutteringen. Det var trolig en mer praktisk løsning å gi alle konsulært imperium, men det var – med unntak av nødtilfeller – ikke nødvendig, da konsulene ofte hadde kapasitet til å rekruttere for både seg selv og pretorene i Italia, Sicilia og Sardinia. Nå som det konsulære imperiumet, og derav også rekrutteringen av soldater, ble vanlig for alle provinsielle kommandoer, er det naturlig å spørre hvorfor dette ble viktig nå.

Rundt århundreskiftet skjedde det en rekke endringer i den romerske hæren. Gaius Marius har ofte blitt kreditert viktige deler av forandringene fra manipelhæren til kohorthæren.²⁰² I tillegg skal han ha rekruttert soldater fra den ikke-landeiende befolkningen (*capite censi*) og fått den romerske statskassen til å betale for deres klær og utrustning.²⁰³ Dette var et viktig steg i retningen av en mer profesjonalisert hær. Viktigst av alt er den forandringen i legionene som skjedde som følge av forbundsfellekrigen. På grunn av at en stor del av de allierte byene i Italia nå hadde fått romersk statsborgerskap forsvant de allierte kontingentene (*alae sociorum*) og ble en del av de romerske legionene. Alle soldatene i Italia sør for Posletta skulle derfor rekrutteres inn i de romerske legionene på lik linje med romerne.²⁰⁴ For at rekrutteringen skulle skje så smidig som mulig ble rekrutteringen utført av rekrutteringsoffiserer (*conquistores*) på oppdrag fra en magistrat.²⁰⁵ Rekrutteringen av de romerske legionene fant derfor sted over hele Italia, ikke bare i Roma. Det ble derfor vanlig at pretorene rekrutterte på

¹⁹⁸ For en historiografisk utvikling av dette spørsmålet se: Pina Polo (2011) s 225-48

¹⁹⁹ Blant andre: Victor Ehrenberg. Imperium Maius in the Roman Republic. *The American Journal of Philology*, 74(2), 1953 s 117; Brennan (2000) s 398

²⁰⁰ Jashemski (1950) s 87-9

²⁰¹ For eksempel App.Syr.51

²⁰² Lawrence Keppie. *The making of the Roman army: From republic to empire*. London 1998 s 67

²⁰³ Keppie (1998) s 61

²⁰⁴ Keppie (1998) s 69

²⁰⁵ Keppie (1998) s 69

vei til provinsene, heller enn gjennom en samlet mobilisering.²⁰⁶ I tillegg ble det vanlig at faste legioner forble i hver provins og at rekrutteringen av soldater til disse skjedde lokalt. Brunt forteller at utover senrepublikken var det trolig mulighet til å rekruttere flere italienere i provinsene enn i Italia selv.²⁰⁷ Mobiliseringen av hæren til pretorene virker derfor ikke å være en av de årlige oppgavene til konsulene lenger. Dette kan forklare hvorfor det nå ser ut som at det ble gitt konsulært imperium til nærmest alle pretorene.

Rekruttering med pretoriansk imperium

Om alle pretorene hadde konsulært imperium etter Sulla kan vi ikke lenger se til pretorene for å undersøke om rekruttering var en egenskap forbeholdt generalene med konsulært imperium. Derfor vil jeg heller se nærmere på legatene som prokonsulene hadde med seg på felttogene, altså de såkalte *legati pro praetores* rekrutteringsmuligheter.

Den første kjente delegeringen av imperium hadde skjedd under den tredje samnittiske krig (298-290 f.Kr) slik at konsulen kunne dele opp hæren.²⁰⁸ Utover senrepublikken hadde delegering av pretoriansk imperium blitt enda mer utbredt. Muligheten til delegeringen av imperium til legater var en viktig årsak til at det i det hele tatt skulle være mulig å fylle de mange permanente provinsene som hadde oppstått siden 146 f.Kr. Ifølge Brennan var dette årsaken til at Sulla angivelig skal ha standardisert det konsulære imperiumet for alle provinsielle kommandoer, da det var viktig – særlig i fjerntliggende provinser – å kunne delegere imperium til en legat eller prokvestor i tilfelle en guvernør måtte reise fra provinsen før etterfølgeren hadde ankommet.²⁰⁹ Dette er ikke en urimelig forklaring på hvorfor det konsulære imperiumet ble viktig i senrepublikken, men det er lite sannsynlig at det forklarer hvorfor pretorene i Spania, Makedonia, Asia og muligens Afrika fikk konsulært imperium i mellomrepublikken, da vi ikke kan finne delegering av imperium fra en pretor før 113/112 f.Kr.²¹⁰

Bruken av legater som guvernører ser ikke ut til å ha vært utelukkende positivt fra senatets side. Cicero forteller at da han skulle reise fra Kilikia før en erstatte hadde ankommet, sto han ovenfor et dilemma. Selv ønsket han å tildele sin bror Quintus, en tidligere pretor som

²⁰⁶ Keppie (1998) s 77; Brunt (1971) s 392

²⁰⁷ Brunt (1971) s 228

²⁰⁸ Konsulen Q. Fabius Maximus delegerte pretoriansk imperium for å kunne splitte opp hæren sin: Liv.10.25. Den andre konsulen, P. Decius delegerte også pretoriansk imperium i det han døde like senere. Liv.10.29

²⁰⁹ Brennan (2000) 398

²¹⁰ Brennan (2000) 399

Cicero hadde tatt med seg som legat, imperium slik at han kunne holde provinsen, men på grunn av at det var forventet at han skulle gi over provinsen til menn som ennå ikke hadde holdt noen provins, måtte han gi kommandoen til prokvestoren.²¹¹ Dette viser hvordan senatet egentlig ikke ønsket at prokonsulene skulle la legatene holde provinsene om det var mulig å ta i bruk en folkevalgt kandidat. En prokvestor var en slik kandidat, men Cicero forteller at med fare for en parthisk invasjon ønsket han ikke å la prokvestoren Caelius ta over provinsen da han ifølge Cicero var «for ung, dum og manglet selvkontrollen til å kunne holde provinsen»²¹².

Til tross for at legatene kun holdt pretoriansk imperium ser det likevel ut som om de kunne rekruttere. Allerede før Sullas diktatur kan vi se tilfeller av dette. Da Marius hadde inntatt Roma mens Sulla kriget mot Mithridates i Østen skal flere av optimatene ha flyktet til andre deler av riket. Da Sulla hadde beseiret Mithridates vendte han hæren mot Roma og rekrutterte soldater fra områdene de var i og bragte disse til Italia. Metellus, som hadde fått en kommando som prokonsul for å krige mot samnittene i Italia, flyktet for eksempel til Afrika. Metellus oppga aldri sitt imperium, og på vei mot Roma samlet han en stor styrke fra Afrika og slo seg sammen med Sulla.²¹³ Det samme gjorde embetsløse M. Licinius Crassus som hadde oppholdt seg i Spania.²¹⁴ Han samlet en styrke og reiste til Metellus i Afrika.

Ὁ δὲ Κράσσος ὀκτὼ μῆνας οὕτω διαγαγὼν καὶ διακλαπεῖς, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν Κίνα τελευτὴν φανερὸς γενόμενος, συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐπιλεξάμενος δισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἐπήρχετο τὰς πόλεις· καὶ μίαν γε διήρπασε Μαλάκην, ὡς πολλοὶ γεγράφασιν, αὐτὸν δὲ φασιν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας. ἐκ τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ διαπεράσας εἰς Λιβύην ἀφίκετο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἔνδοξον ἄνδρα, συνειλοχότα στρατιὰν οὐκ εὐκαταφρόνητον.

Thus Crassus passed eight months in concealment; but as soon as he heard of Cinna's death, he disclosed himself. Many flocked to his standard, out of whom he selected twenty-five hundred men, and went about visiting the cities. One of these, Malaca, he plundered, as many writers testify, but they say that he himself denied the charge and quarrelled with those who affirmed it. After this he collected sailing vessels, crossed into Africa, and joined Metellus Pius, an illustrious man, who had got together a considerable army. (Plut. *Crass.* 6)

Det er usikkert om vi i det hele tatt kan kalle Crassus en legat, eller om han rekrutterte soldater kun på eget initiativ. Og om han var en legat, var han da en legat av Metellus eller

²¹¹ Cic. *Att.* 6.3-6

²¹² Cic. *Att.* 6.6 «*puerum inquires et fortasse fatuum et non gravem et non continentem*»

²¹³ App. *BC.* 1.80

²¹⁴ Plut. *Crass.* 6

Sulla? Det samme ser vi med Pompeius, som hadde gitt seg selv en kommando og begynt å rekruttere soldater i Picenum.²¹⁵ Begge kommandoene bærer preg over å være særlig ukonvensjonelle, og Plutark gir oss lite informasjon om disse hendelsene. Med populære i kontroll over Roma ville det vært usannsynlig at verken Crassus eller Pompeius rekrutterte soldater gjennom noen form for lovgiving. Etter å ha møtt Sulla ser det derimot ut som de hadde blitt legater, og Plutark forteller at Crassus ble sendt for å rekruttere soldater blant marsjerne.²¹⁶ Dette kan tyde på at legatene – i hvertfall i dette tilfellet – kunne rekruttere. Dessverre forteller ikke Plutark hva slags imperium Crassus holdt, og med tanke på hvor lenge etter hendelsene Plutark skrev kan det hende han ikke visste det.

Uavhengig om legatene egentlig hadde mulighet til å rekruttere på egen hånd på 80-tallet ser det ut til at det var mulig lengre ut i senrepublikken. Da Cæsar etter sitt konsulår i 59 f.Kr fikk Gallia Transalpina, Cisalpina og Illyricum som sine provinser som prokonsul, kunne han derfor rekruttere store mengder soldater fra alle disse områdene.²¹⁷ I tillegg tok han med seg legater som også ser ut til å ha blitt gitt imperium. Cæsar forteller nemlig at under et slag mot germanerne ga han alle legatene samt kvestoren én legion hver som de skulle kommandere.²¹⁸ Dette tyder på at de hadde blitt delegert imperium. Flere år senere, da han fryktet at gallerne var i ferd med å gjøre opprør, benyttet han seg av disse til å rekruttere soldater.

Mvltis de causis Caesar maiorem Galliae motum exspectans per Marcum Silanum, Gaium Antistium Reginum, Titum Sextium legatos delectum habere instituit

For many reasons Caesar anticipated a more serious rising in Gaul; and he decided to raise a levy through the agency of Marcus Silanus, Gaius Antistius Reginus, and Titus Sextius, lieutenant-generals. (Caes.*BG*.6.1)

Da Cæsar selv skriver at han rekrutterte gjennom sine legater tyder det på at dette ikke bare var akseptert, men trolig også vanlig praksis. Han bruker nemlig mye plass på å beskrive hvordan republikanerne brøt tradisjonelle lover og regler, så det ville ha vært ufordelaktig å fortelle om dette om det ikke var tillatt.²¹⁹

Da borgerkrigen brøt ut i 49 f.Kr kan vi også se Pompeius bruke legater med pretoriansk imperium til å rekruttere. Pompeius' legater i Spania, som hadde holdt provinsen siden 54 f.Kr mens Pompeius var fraværende, rekrutterte en ny legion i tillegg til de seks som allerede

²¹⁵ Plut.*Pomp*.6

²¹⁶ Plut.*Crass*.6

²¹⁷ Dette gjør han ved flere tilfeller. For eksempel Caes.*BG*.5.1, 7.1, 7.7, 7.9

²¹⁸ Caes.*BG*.1.52

²¹⁹ Caes.*BC*.1.6

hadde blitt sendt dit.²²⁰ Også Cicero forteller hvordan Pompeius' legat, T. Ampius Balbus, mobiliserte soldater omkring Capua.²²¹

Det kan derfor se ut som om legatene med sitt pretorianske imperium kunne rekruttere på egen hånd. Hvis dette var tilfellet så var ikke rekruttering lenger en egenskap forbeholdt for holdere av konsulært imperium. Men dette betinger at legatene rekrutterte gjennom sitt eget og ikke prokonsulens imperium. Dette virker derimot ikke å ha vært tilfellet. I rekrutteringen til Crassus før hans møte med Sulla er det vanskelig å vise til noen form for imperium, verken pretoriansk eller konsulært. Pompeius kommando var derimot ulovlig, så også i dette tilfellet burde ikke rekrutteringen kobles til noen form for imperium.²²² Da Crassus ble sendt for å rekruttere soldater blant marserne var det ikke lenger på eget initiativ, men på oppdrag fra prokonsulen Sulla. Dette ser også ut til å ha vært tilfellet med Pompeius' legater i Spania i 49 f.Kr. Cæsar kaller ofte hæren som legatene Afranius og Petreius holdt for pompeiansk, noe som tyder på at han anså legionene som Pompeius', og ikke legatenes.²²³ Også rekrutteringen i Italia ser ut til å ha skjedd gjennom Pompeius' imperium, da Cæsar forteller at kohortene som var rekruttert av prefekten L. Vibullius Rufus var fra pompeiansk rekruttering.

Item ex finitimis regionibus quas potest contrahit cohortes ex dilectibus Pompeianis.

He likewise assembled whatever he could from nearby districts, cohorts from Pompeian recruiting. (Caes.*BC*.1.15)

Man skal selvfølgelig ikke utelukke at Cæsar kaller dette pompeiansk rekruttering eller pompeianske hærer som et retorisk forsøk på å knytte hæren til Pompeius heller enn senatet. Cæsar var naturlig nok forsiktig med å betegne krigen som en krig mot republikken. Likevel kan det virke som dette var nettopp pompeiansk rekruttering, for da Cæsar forteller om legionene til for eksempel prokonsulen Scipio, kaller han dem ikke pompeianske.²²⁴ Vi kan også se hvordan M. Porcius Cato – som hadde blitt tildelt Sicilia som følge av loddtrekning, ikke gjennom Pompeius – rekrutterte soldater gjennom legatene sine.

In Lucanis Bruttisque per legatos suos civium Romanorum dilectus habebat, equitum peditumque certum numerum a civitatibus Siciliae exigebat.

In Lucania and Bruttium he recruited Roman citizens through representatives²²⁵ from Sicily's cities he demanded a fixed number of infantry and cavalry. (Caes.*BC*.1.30)

²²⁰ Caes.*BC*.2.18

²²¹ Cic.*Att*.8.11B

²²² Thomas Robert Shannon Broughton. *The magistrates of the Roman Republic*. New York 1951-2 v.2 s 65 fn 5

²²³ Caes.*BC*.1.40.2 "Pompeiani exercitus"

²²⁴ Caes.*BC*.3.36

²²⁵ «per legatos», altså gjennom legater, ikke bare representanter, slik oversettelsen foreslår.

Også det faktum at Vibullius som prefekt – som sannsynligvis ikke holdt noen form for imperium – kunne rekruttere for Pompeius, indikerer også at all rekrutteringen som skjedde i Pompeius' provinser skjedde gjennom Pompeius' imperium, og ikke legatenes. Det kan derfor se ut som den rekrutteringen legatene sto for, skjedde gjennom prokonsulens imperium, heller enn sitt eget. Dette indikerer at rekrutteringen – til tross for å ha skjedd gjennom menn med pretoriansk imperium – ennå var en egenskap forbeholdt de konsulære kommandoene.

Rekruttering som konsulær oppgave

At rekruttering var en konsulær oppgave, også i senrepublikken, kan vi trolig bekrefte fra Appianus. Etter opprettelsen av provinsen Syria i 64 f.Kr som følge av tredje mithridatiske krig ble det sendt tre propretorer til regionen som guvernører. Alle tre var opptatte med å avverge en rekke arabiske angrep etter at M. Aemilius Scaurus, den første guvernøren i provinsen, hadde angrepet Petra.²²⁶ Det er på bakgrunn av disse angrepene Appianus forteller oss at Roma måtte begynne å sende prokonsuler til provinsen.

καὶ τοῦδε χάριν ἐς τὸ ἔπειτα ἐγένοντο Συρίας στρατηγοὶ τῶν τὰ ἐπώνυμα ἀρξάντων ἐν ἄσσει, ἵνα ἔχοιεν ἐξουσίαν καταλόγου τε στρατιᾶς καὶ πολέμου οἷα ὕπατοι. καὶ πρῶτος ἐκ τῶνδε ἐπέμφθη Γαβίνιος μετὰ στρατιᾶς

It was on account of these events in Syria that Rome began to appoint for Syria proconsuls, with power to levy troops and engage in war like consuls. (App.Syr.51)

Sitatet forteller oss noe av stor betydning for forståelsen av rollen guvernørene som ble sendt til provinsene. Dette er det eneste tilfellet hvor en antikk kilde faktisk forteller oss hva som skilte propretorene fra prokonsulene. Jeg vil fokusere på Appianus' første påstand, at kun prokonsulene kunne rekruttere soldatene, for å se om det var dette som skilte propretorene fra prokonsulene. Først og fremst kommer spørsmålet om Appianus' troverdighet. Kan vi ta utgangspunkt i en kilde som befinner seg så lenge etter hendelsene han forteller om? Appianus levde som tidligere nevnt ikke under republikken, og hendelsen han forteller om fant sted nærmere 200 år før verket ble skrevet. Appianus hadde holdt et embete under keiserdømmet, men det er usikkert hva han visste om republikansk administrasjon av provinsielle kommandoer. Likevel gir sitatet et inntrykk av forståelse. Han forteller nemlig at Syria behøvde en guvernør som kunne krige som konsuler. Propretorene i Syria hadde nemlig ikke hatt mulighet til å invadere araberne på grunn av *lex Porcia de provinciis*, en lovgivning

²²⁶ Joseph.BJ.1.159; App. Syr.51

fra 101-100 f.Kr.²²⁷ Denne hindret guvernørene fra å føre hæren ut av provinsen uten senatets godkjenning. Og siden Arabia ikke var en del av provinsen ble de værende i Syria. Da derimot prokonsulen Gabinius ankom Syria hadde han selv fått bestemme grensene for provinsen på forhånd slik at han ikke behøvde å føre hæren ut av provinsen.²²⁸ Arabia, Judea og trolig Parthia var nå en del av Gabinius' provins. Da han senere ble saksøkt for – blant annet – å ha ført hæren ut av provinsen var det fordi han hadde gått mot Egypt, et område som egentlig ikke var del av hans provins.²²⁹ At Appianus hadde kunnskap om de forskjellige lovene som hadde blitt implementert i romersk provinspolitikk det siste århundret f.Kr tyder på at han også kan ha hatt kunnskap om hva som skilte propretorene fra prokonsulene.

At rekruttering var en konsulær oppgave reflekteres også i kildene fra senrepublikken. Sallust, som hadde holdt både kvestor- og pretorembetet, hadde trolig god kjennskap til både bruken av imperium og hvordan rekrutteringen av soldatene foregikk. I hans verk om Catilinas sammensvergelse under Ciceros konsulembete, gir han oss flere viktige detaljer om hvilke muligheter man fikk med konsulært imperium.

Catilina, som hadde mislyktes i sitt forsøk på å nå konsulembetet, hadde planlagt å drepe konsulen Cicero i et forsøk på å ta kontroll over Roma. Cicero kom seg unna, og da det ble kjent at en rekke menn på oppdrag fra Catilina hadde samlet en større styrke ba senatet konsulene forsvare republikken.

Itaque, quod plerumque in atroci negotio solet, senatus decrevit darent operam consules ne quid res publica detrimenti caperet. Ea potestas per senatum more Romano magistratui maxuma permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios atque civis, domi militiaeque imperium atque iudicium summum habere; aliter sine populi iussu nullius earum rerum consuli ius est.

Thereupon, as is generally done in a desperate situation, the senate decreed "that the consuls should see to it that the country suffer no harm." That power is the greatest conferred by the senate upon a magistrate according to Roman usage, allowing him to raise an army, wage war, exert compulsion of all sorts upon allies and citizens, and exercise unlimited command and jurisdiction at home and in the field; otherwise the consul has no authority over such matters except by the order of the people.

(Sall.*Cat.*29)

Her har vi et sitat av en samtidig kilde som forteller akkurat hva det konsulære imperiumet kunne gjøre. Konsulene Cicero og C. Antonius, som til tross for at de var konsulere ikke hadde

²²⁷ Lintott (1993) s 44

²²⁸ Cic.*Pis.*49

²²⁹ Cic.*Pis.*48-51

imperium (eller *imperium militae* hvis vi følger Mommsens forståelse av imperium²³⁰) mens de ennå holdt konsulembetet. Sallust forteller at senatet ga en resolusjon (*senatus decrevit*) om at konsulene skulle se til at republikken ikke skulle påføres skade. Hva Sallust refererer til her er en *senatus consultum ultimum* som ga konsulene konsulært imperium både i felten og i byen. På denne måten fikk konsulene lov til å rekruttere soldater på egen hånd. Like etter forteller Sallust at Manlius hadde reist tropper fra Faesulae, Capua og Apulia.²³¹ De to prokonsulene, Q. Marcius Rex og Q. Metellus Creticus, som ventet utenfor Roma i håp om triumf – med deres imperium intakt – ble sendt for å forsvare Faesulae og Apulia.²³² I tillegg forteller Sallust at pretorene Q. Pompeius Rufus og Q. Metellus Celer ble sendt til Capua og Picenum med tillatelse til å rekruttere soldater.

– sed praetores Q. Pompeius Rufus Capuam, Q. Metellus Celer in agrum Picenum, eisque permissum uti pro tempore atque periculo exercitum compararent.

– praetors were sent, Quintus Pompeius Rufus to Capua, Quintus Metellus Celer to the Picene district, with permission to raise an army as befit the dangerous crisis.
(Sall.*Cat.*30)

De hadde vært pretorer uten (militært) imperium på samme vis som konsulene før senatets resolusjon. Når de nå ble sendt for å rekruttere soldater i henholdsvis Capua og Picenum er det synd at Sallust ikke nevner hvilken form for imperium de holdt. Heldigvis kan vi her støtte oss på Cicero. Cicero titulerer nemlig Q. Metellus Celer prokonsul (*PROCOS*) i hans brev til pretoren etter at Cicero hadde kommet i konflikt med Quintus' bror.²³³ I en tale til forsvar for M. Caelius kaller Cicero også den andre pretoren nevnt av Sallust, Q. Pompeius Rufus, for prokonsul.²³⁴ Nå skal det sies at begge disse tilfellene finner sted først etter at pretorene hadde ankommet provinsene de holdt, så det er usikkert om det konsulære imperiumet Cicero titulerer de med kan samsvare med kommandoene de fikk mot Catilina, eller om dette var separate kommandoer. I Metellus' tilfelle kan det hvertfall se ut som at det var samme kommando. Etter at han hadde rekruttert hæren reiste han mot Gallia Transalpina med tre legioner for å stenge Catilina inne, og da han ikke reiste tilbake til Roma – hvor han i så fall hadde vært nødt til å legge ned imperiumet for så å bli gitt imperium på nytt av kurieforsamlingen – er det trolig han holdt provinsen gjennom den samme kommandoen (og imperiumet) som han hadde mot Catilina. En undesøkelse over hvor mange ganger Sallust

²³⁰ Se kapittel 2.

²³¹ Sall.*Cat.*30

²³² Sall.*Cat.*30

²³³ Cic.*Fam.*5.1-2

²³⁴ Cic.*Cael.*73

nevner pretoriansk imperium gjennom alle hans gjenlevende arbeider viser at han kun nevner denne formen for imperium én gang.²³⁵ Og i dette tilfellet omhandlet det en kvestor. Dette kan indikere at hver gang Sallust nevner imperium, så mener han konsulært imperium. Mangelen på pretorer med pretoriansk imperium etter Sulla, kan ha normalisert konsulært imperium for pretorer i så stor grad at det ikke lenger var nødvendig å forklare hvilken form for imperium pretorene hadde.

Det må også nevnes at senrepublikanske kilder ofte legger vekt på de konsulære symbolene, i tilfeller de forteller om rekrutteringen av soldater. Da Catilinas sammensvergelse hadde blitt avdekket, og han ble bedt om å reise fra byen, tok han med seg symboler på imperium.

Sed ipse paucos dies conmoratus apud C. Flaminium in agro Arretino, dum vicinitatem antea sollicitatam armis exornat, cum fascibus atque aliis imperi insignibus in castra ad Manlium contendit.

Catiline himself, after spending a few days with Gaius Flaminius in the vicinity of Arretium, while he furnished arms to the populace, which had already been roused to revolt, hastened to join Manlius in his camp, taking with him the fasces and other emblems of authority²³⁶. (Sall.*Cat.*36)

Til tross for at Catilina hadde symbolene på imperium er det viktig å understreke at han offisielt ikke hadde det. Sallust forteller ikke hvilken form for imperium Catilina holdt, men Cassius Dio – som trolig skrev basert på Livius – forteller at Catilina «tok i bruk navnet og klesdrakten til konsulene».²³⁷ Til tross for at han ikke hadde autoritet til å rekruttere soldater på egen hånd ga symbolene på konsulært imperium inntrykk av at han hadde denne autoriteten. Dette kan ha vært viktig da vi ved senere anledning ser at Catilina rekrutterte soldater på egen hånd.²³⁸

Også Velleius vektlegger de konsulære symbolene under rekrutteringen. I 87 f.Kr, etter at Sulla hadde sendt Marius i eksil og sverget inn de nye konsulene Cn. Octavius og L. Cornelius Cinna, reiste han til krigen mot Mithridates.²³⁹ Velleius forteller at senatet ønsket å innlemme de nye italienske borgerne (som hadde blitt romere som følge av forbundsfellekrigen) inn i åtte triber, slik at de ikke fikk mer innflytelse enn romerne selv.²⁴⁰ Cinna lovte derimot å innlemme de i alle tribene, slik at disse ville ha mer innflytelse enn

²³⁵ Sall.*Cat.*19

²³⁶ “*imperi insignibus*”

²³⁷ Dio.37.33.2

²³⁸ Sall.*Cat.*56.1, 56.5

²³⁹ Broughton (1951-2) v.2 s 46

²⁴⁰ Vell.2.20

romerne selv. For å gjøre dette tok Cinna med seg en mengde italienere inn i Roma, men Octavius og optimatene klarte å drive ham ut av byen. Senatet avskaffet derfor konsulembetet til Cinna, slik at han i realiteten ikke lenger holdt konsulært imperium.²⁴¹ Til tross for mangelen på imperium fikk han samlet en enorm hær av de nye borgerne.

Is cum universus in verba eius iurasset, retinens insignia consulatus patriae bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, e quorum delectu trecentas amplius cohortes conscripserat ac triginta legionum instar impleverat.

When they all had sworn allegiance to him, while still retaining the insignia of the consulate he waged war upon his country, relying upon the enormous number of new citizens, from whom he had levied more than three hundred cohorts, thus raising the number of his troops to the equivalent of thirty legions (Vell.2.20)

Til tross for at Velleius ikke kan kalles en republikansk kilde hadde han holdt både kvestor- og pretorembetet under Augustus og Tiberius, og hadde i tillegg viktig bakgrunn i den romerske legionen. Dette tilsier at han visste hvordan rekrutteringen og edsavleggelsen fungerte under prinsipatet, om ikke også under republikken. Sitatet over er et spesielt tilfelle, for Velleius beskriver hvordan Cinna rekrutterte soldater til tross for at han ikke lenger holdt imperium. Det virker som om soldatenes edsavleggelse til Cinna kunne bli gjort som følge av at han ennå beholdt de konsulære symbolene.

Det samme fokuset på den konsulære symbolikken kan vi finne hos Cæsar. I 53 f.Kr, da Cæsar var i Gallia og forholdet imellom han og Pompeius ennå var tilsynelatende godt, skal Cæsar ha bedt Pompeius om å sende ham rekruttene han hadde rekruttert i Gallia Cisalpina som konsul i 55 f.Kr.

...simul ab Gnaeo Pompeio proconsule petit, quoniam ipse ad urbem cum imperio rei publicae causa remaneret, quos ex Cisalpina Gallia consulis sacramento rogavisset, ad signa convenire et ad se proficisci iuberet...

At the same time he made request of Gnaeus Pompeius, now proconsul, that, as he was remaining near Rome for the service of the state while retaining his military authority²⁴², he would order the recruits from Cisalpine Gaul sworn in by him as consul to join the colours and start for Caesar's headquarters. (Caes.BG.6.1)

Cæsar legger særlig vekt på at Pompeius opprettholdt sitt konsulære imperium gjennom å være prokonsul. Det virker derfor viktig at Pompeius holdt konsulært imperium da han samlet rekruttene som han hadde sverget inn to år tidligere. Konsulære kommandoer hadde også hatt

²⁴¹ Vell.2.20

²⁴² «cum imperio»

det overordnede ansvaret for rekrutteringen i 49 f.Kr. Domitius²⁴³, som hadde vært konsul i 54, men først nå skulle ta opp sin konsulære kommando gjennom *lex Pompeia*²⁴⁴ hadde blitt tildelt Cæsars Gallia Transalpina. Oppgaven hans var derimot ikke å angripe Cæsar, men heller mobilisere soldater i Corfinium²⁴⁵ for så å slå seg sammen med Pompeius' hær i Sør-Italia. Pompeius skal ha vært frustrert da Domitius istedenfor valgte å følge med på Cæsars bevegelser for senere å slå seg sammen med Pompeius etter hvert.²⁴⁶ Målet til Pompeius var å få samlet en stor styrke fra så mange steder som mulig så raskt som mulig. Frustrasjonen må ha vært stor da Domitius ble beleiret av Cæsars styrker, og hele hæren Domitius hadde samlet overga både seg selv og prokonsulen.²⁴⁷ Cicero hadde selv blitt gjort til prokonsul og *imperator* og hadde fått i oppgave å rekruttere menn fra området rundt Capua.²⁴⁸ Også Scipio²⁴⁹, som hadde blitt tildelt Syria gjennom samme lov som Domitius, rekrutterte betydelige styrker i disse provinsene. I tillegg rekrutterte han store styrker i Asia, trolig fordi det kun var en prokvestor med pretoriansk imperium i denne provinsen fra før av.²⁵⁰ Cæsar forteller også at konsulen Lentulus hadde arrangert rekrutteringen av to legioner gjennom konksripsjon²⁵¹ fra Asia.²⁵² M. Porcius Cato rekrutterte som nevnt på Sicilia, og P. Sestius i Kilikia. I et brev fra Pompeius til Domitius forteller førstnevnte også at han ventet på soldatene som var rekruttert av konsulene.²⁵³ Da Cæsar forteller om Pompeius ni legioner i Hellas før slaget ved Dyrrachium kan vi se at alle soldatene – med unntak av soldatene sendt fra diverse konger og folk underlagt Roma – var rekruttert enten av han selv, konsulene eller prokonsulene som hadde blitt sendt rundt til de andre provinsene.²⁵⁴

Hovedformålet bak alle de konsulære kommandoene virker tilsynelatende å ha vært å rekruttere fra så mange steder som mulig. Om hvem som helst kunne rekruttere ville det ha vært unødvendig å sende de konsulære generalene til provinser langt unna Cæsar. Det kan derfor se ut som det var viktig at de konsulære kommandoene ble spredt utover områder som

²⁴³ L. Domitius Ahenobarbus

²⁴⁴ Dio.40.46.2: Pretorer og konsulere måtte nå vente fem år fra embetet til de tok opp en militærkommando. For en nyere undersøkelse på årsakene bak loven, se: Catherine Steel. The "Lex Pompeia de Provinciis" of 52 B.C.: A Reconsideration. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 61(1), 2012 s 83-93

²⁴⁵ Øst i Sentral-Italia

²⁴⁶ Cic.Att.8.12B-D

²⁴⁷ Caes.BC.1.20

²⁴⁸ Cic.Att.7.11

²⁴⁹ Q. Caecilius Metellus Pius Scipio

²⁵⁰ Scipios rekruttering i Asia: Caes.BC.3.32; L. Antonius som prokvestor *pro praetore*: Josephus.AJ.14.234

²⁵¹ Konksripsjonen var selve innskrivingen til militærtjenesten

²⁵² Caes.BC.3.4

²⁵³ Cic.Att.8.12D

²⁵⁴ Caes.BC.3.4

man skulle rekruttere fra, noe som kan tyde på at rekrutteringen – selv i en så kaotisk periode som borgerkrigen – ser ut til å ha vært forbeholdt konsulære kommandoer.

Konklusjon

Med forandring i hvordan den årlige mobiliseringen av legionene foregikk etter forbundsfellekrigen ser også konsulenes oppgave med å rekruttere for pretorene i Italia, Sicilia og Sardinia også ut til å ha forandret seg. Da pretorene måtte stå for sin egen rekruttering, ble det også nødvendig å gi de konsulært imperium. Det pretorianske imperiumet ble derfor gitt til kun legater og kvestorer. Denne normaliseringen av rekrutteringen fra både konsuler og pretorer kan ha gjort det nødvendig å la også legatene få rekruttere på egen hånd, men det virker ikke som de rekrutterte gjennom sitt eget imperium. Soldatene var ikke «deres», men tilhørte trolig prokonsulen som de hadde blitt tildelt imperium fra. Det kan derfor se ut som om rekrutteringen av soldater var en konsulær oppgave, også i denne perioden.

Kapittel VI: Oppsummeringer og konklusjon

I begynnelsen av oppgaven stilte jeg spørsmålet: Hvordan utviklet bruken av konsulært- og pretoriansk imperium seg i møte med Romas økende militære utfordringer? For å kunne svare på dette har oppgaven vært nødt til å legge et særlig fokus på å definere hva som skilte de to formene for imperium.

Mobiliseringen av hæren hadde alltid vært konsulenes oppgave. Etter å ha valgt de soldatene de selv skulle ha, ble de resterende gitt til pretorene.²⁵⁵ Dette var derfor et distinkt skille mellom konsulene og pretorenes oppgaver. Med krigen mot Hannibal måtte romerne endre på disse institusjonene for å sikre en fri flyt av soldater inn i legionene i mangel av konsulere. Dette skjedde først og fremst gjennom utnevnelsen av en diktator, eller forlenging av konsulære kommandoer. I Spania, hvor generalene var nødt til å rekruttere på egen hånd, kunne vi for første gang se tilfeller av at generaler uten noen som helst tilknytning til konsulembetet ble gitt konsulært imperium. De spanske kommandoene krevde at generalene kunne utføre den konsulære oppgaven med å rekruttere, så de nye generalene ble sendt med konsulært imperium. Først etter introduksjonen av pretorer med konsulært imperium i Spania kan vi se tilfeller av pretorer som deltok i rekrutteringen. Først i Spania, før også pretorer i Italia, Sicilia og Sardinia ble brukt til å rekruttere under nødstilfeller. Men som jeg har argumentert for, alltid med konsulært imperium. Konsulære kommandoer ble altså kun gitt til ikke-konsulere ved behov for rekruttering. Rekruttering som konsulenes oppgave ble, etter opprettelsen av provinsene Makedonia, Afrika og Asia, ytterligere redusert. Konsulene hadde ikke kapasitet til å rekruttere for flere områder enn Italia, Sicilia og Sardinia., og som krigen mot blant andre Makedonia og Selevkiderriket hadde vist, kunne nødstilfeller føre til at selv i disse områdene måtte pretorene rekruttere på egen hånd.

Som følge av forbundsfellekrigen ble også metoden for mobilisering endret. Konsulene rekrutterte i liten grad gjennom en massiv mobilisering på begynnelsen av året, slik som tidligere. Uten konsulere som kunne rekruttere for seg ble derfor alle pretorene nødt til å rekruttere på egen hånd, noe som igjen førte til at alle pretorene ble titulert prokonsul. Det ser også ut til at legater med pretoriansk imperium kunne rekruttere, men trolig ikke gjennom sitt eget imperium, da også prefekter uten imperium kunne rekruttere for en prokonsul. Flere kilder legger også mye vekt på de konsulære symbolene i rekrutteringen, og med tanke på

²⁵⁵Liv.7.23, 25

Appianus' utsagn²⁵⁶ om at romerne sendte prokonsuler til Syria fordi de kunne rekruttere, kan det tyde på at rekruttering fortsatte å være et skille mellom konsulært- og pretoriansk imperium selv under den kaotiske senrepublikken.

Ved å kunne peke på hva som skilte de to formene for imperium mener jeg at vi fyller et viktig hull i den tidligere forskningen. Med utgangspunkt i denne forskjellen kan vi lettere forstå hva romerne selv anså som konsulenes rolle i Roma. De var ikke bare viktige statsmenn som hevdet mer prestisje enn andre embeter. De var folkevalgte menn med makt til å beordre borgere inn i tjeneste – frivillig eller ved tvang. Hele prosessen var viktig nok til at greske Polybios tildelte et helt avsnitt til hvordan den ble utført, og det var basert på mobiliseringen at han sammenlignet konsulenes imperium med en nærmest monarkisk makt.²⁵⁷

Mobiliseringen av hæren som en konsulær oppgave demonstrerer altså deres rolle som Romas militære ledere.

Det er viktig å presisere at det var en drastisk utvikling i hvem som kunne holde konsulært imperium, og derav ha rett til å rekruttere. Som jeg nevnte i innledningskapittelet ble det romerske systemet utviklet gjennom bruken av gamle institusjoner. Med rekruttering som konsulenes oppgave, er det først i møte med utfordringer som krevde flere enn to årlige konsuler at man begynte praksisen med å la en annen general handle *pro consule* (i stedet for en konsul). Konsulene hadde en unik plass i det romerske samfunnet, og det var tydelig at de ikke ønsket å innskrenke denne betydningen gjennom å øke antallet konsuler. Å gi konsulært imperium til generaler uten konsulembetet var trolig kun midlertidige løsninger. Da de spanske pretorene ble gjort til prokonsuler fra 197 f.Kr var det ikke med bakgrunn i at pretorer med konsulært imperium var den beste måten å styre riket som det senere skulle utvikle seg til å bli. De spanske pretorene fikk konsulært imperium fordi dette var den beste måten å styre Spania ut ifra de institusjonene de allerede hadde. Endringen i hvem som kunne holde mandatet til å rekruttere var heller ikke uten konsekvenser. Senrepublikken var preget av en mangel på ytre fiender, som igjen la til rette for indre stridigheter. Med et økt utvalg av årlige generaler med muligheten til å rekruttere og la legater rekruttere for seg resulterte det i at de interne stridighetene hadde langt dypere konsekvenser enn tidligere. Det var ikke lenger bare to konsuler som hadde imperium til å rekruttere, men også et stort antall pretorer. Økningen i

²⁵⁶ App.Syr.51

²⁵⁷ Polyb.6.12

antallet generaler som fikk mandat til å rekruttere soldater førte til at borgerne ble brukt som middel i magistratenes krangler.

Det var ikke bare en endring i hvem som fikk imperium, men også hvordan de fikk det. Embeter med imperium ble gitt gjennom kenturieforsamlingen, for så å få deres imperium godkjent gjennom kurieforsamlingen. Kenturieforsamlingen kunne også brukes til forlengelser av kommandoer utenfor embetstiden. Slik var det folket som bestemte av hvem som kunne holde imperium. Etter hvert som forlenging av kommandoer ble enda mer nødvendig mistet derimot kenturieforsamlingen retten til å bestemme over dette, og forlengingene ble overført til senatet. Under Hannibalkrigen krevde omstendighetene også en økt bruk av plebeierforsamlingen til å utnevne embetsløse generaler til kommandoer med imperium i Spania. Dette var kun en midlertidig løsning. Etter opprettelsen av de spanske provinsene, og to ekstra pretorer med formål å holde dem, ble plebeierforsamlingens rolle redusert. Likevel hadde bruken av plebeierforsamlingen til å gi ut kommandoer med imperium vist seg å være mulig, og denne formen for legalisering av kommandoer ble igjen særlig utnyttet i senrepublikken. Den største endringen i hvordan imperium ble gitt var derimot hvordan pretoriansk imperium kunne bli delegert fra prokonsuler. Delegering hadde først og fremst blitt gjort i krisesituasjoner, men utover senrepublikken var store kommandoer basert på at man kunne delegere deler av hæren til legater eller kvestorer. Også provinser kunne bli gitt til legater med delegert imperium heller enn folkevalgte pretorer. Med et synkende antall folkevalgte embeter med imperium, i forhold til provinser med behov for regulære guvernører, kan man se at autoriteten til å gi imperium i stor grad ble overført fra folkeforsamlingene til innflytelsesrike menn.

Nye spørsmål

Oppgaven har også vært avgrenset i forhold til enkelte begrep. Som jeg sa innledningsvis ville jeg bruke mobilisering og rekruttering i dets bredeste betydning. En mer begrenset tilnærming til om rekruttering av leietropper også skjedde gjennom imperium kunne ha vært interessant. Cæsar forteller nemlig under borgerkrigen om at Pompeius hadde rekruttert trakisk-illyriske soldater delvis som leietropper, og delvis gjennom imperium.²⁵⁸

²⁵⁸ Caes.BC.3.4: «*Huc Dardanos Bessos partim mercennarios partim imperio aut gratia comparatos*»

Et interessant fenomen som jeg ikke har tatt opp var bypretorens *duo lictores* (to liktorer). På samme tid som romerne begynte å sende pretorer med konsulært imperium (med 12 liktorer), finner vi tilfeller av at bypretorene (*urbanus* og *peregrinos*) blir nevnt med to liktorer, istedenfor de seks liktorene pretorenes ellers blir nevnt å ha.²⁵⁹ En avgrenset undersøkelse over bypretorenes mulighet til å mobilisere kan derfor gi videre innsikt i forandringen av rekruttering som en konsulær oppgave. Som kapittel III allerede har vist, hadde romerne store problemer med å mobilisere krisetropper om konsulene ikke var i Roma. Etter krigen ser vi derimot tilfeller av at begge bypretorene ble nødt til å ta del i mobiliseringen i konsulenes fravær. Diktatorembetet, som under krigen hadde blitt brukt til rekruttere tropper, ser vi ikke igjen før Sulla i 82 f.Kr.

Jeg har gjennom denne oppgaven sett på utviklingen av det konsulære- og pretorianske imperiumet med formål å finne en forskjell. Denne forskjellen har jeg argumentert for var retten til å rekruttere soldater. Med dette som grunnlag kan konsulene og pretorene, så vel som imperiumets rolle i den romerske verden bli ytterligere undersøkt.

²⁵⁹ Plaut.*Epid.*25-29; Cic.*Agr.*2.93

Litteraturliste

Anvendte kilder og oversettelser:

Alle kildene som er henvist til «Loeb» er hentet fra *The digital Loeb Classical Library*.

- Appianus (App): *The Civil Wars (BC)*, Loeb 1913
 The Mithridatic Wars (Mith), Loeb 1912
 The Punic Wars (Pun), Loeb 1912
 The Syrian Wars (Syr), Loeb 1912
 The Wars in Spain (Ib), Loeb 1912
- Cicero (Cic) *De Lege Agraria (Agr)*, Loeb 1930
 Letters to Atticus (Att), Loeb 1999
 In Caecilium (Caec), Loeb 1928
 Pro Caelio (Cael), Loeb 1958
 Letters to Friends (Fam), Loeb 2001
 Pro Milone (Mil), Loeb 1931
 Pro Murena (Mur), Loeb 1976
 In Pisonem (Pis), Loeb 1931
- Caesar (Caes) *Civil War (BC)*, Loeb 2016
 The Gallic War (BG), Loeb 1917
- Dio Cassius (Dio) *Roman History*, Loeb 1914
- Livius (Liv) *History of Rome*, Loeb 1919-1951
 The history of Rome, Rev. C. Roberts (oversettelse) London 1905
- Plautus *Epidicus (Epid)*, Loeb 2011
- Plutark (Plut) *Lives. Aemilius Paulus (Aem.Paul)*, Loeb 1918
 Lives. Caesar (Caes), Loeb 1919
 Lives. Cicero (Cic), Loeb 1919
 Lives. Crassus (Crass), Loeb 1916
 Lives. Pompey (Pomp), Loeb 1917
- Polybios (Polyb) *The Histories*, Loeb 2010

Sallust (Sall) *The War with Catiline (Cat)*, Loeb 2013
Velleius Paterculus (Vell) *Compendium of Roman History*, Loeb 1924
Josephus (Joseph) *Jewish Antiquities (AJ)*, Loeb 1930
 The Jewish War (BJ), Loeb 1927

Bøger og artikler

Afzelius, A. (1944) *Die Römische Kriegsmacht Während der Auseinandersetzung mit den Hellenistischen Grossmächten: Studien über die römische Expansion. II. I Acta Jutlandica*. København: Universitetsforlaget i Aarhus.

Allen, W. (1888). The Lex Curiata de Imperio. *Transactions of the American Philological Association (1869-1896)*, 19, 5-19. doi:10.2307/2935682

Astin, A. (1989). *The Cambridge Ancient History : 8 : Rome and the Mediterranean to 133 B.C.* (2nd ed., Vol. 8). Cambridge: Cambridge University Press.

Badian, E. (1968). *Roman imperialism in the late Republic* (2nd ed.). Oxford: Basil Blackwell.

Beck, H., Duplá, A., Jehne, M., & Pina Polo, F. (2011). *Consuls and Res Publica : Holding High Office in the Roman Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bleicken, J. (1993) *Imperium Consulare /proconsulare im Übergang von der Republik zum Prinzipat*. Colloquium aus Anlass des 80 : Geburtstages von Alfred Heuss. Kallmünz: Oberpfalzverlag Michael Laßleben

Brennan, T. C. (2000) *The Praetorship in the Roman Republic*. Oxford: Oxford University press.

- (2004). Power and process under the republican "constitution". I *The Cambridge Companion to the Roman Republic* (Vol. 9780521807944, pp. 31-65). Cambridge University Press.

Broughton, T. (1951-2). *The magistrates of the Roman Republic*. 2 volume. New York: American Philological Association.

Brunt, P.A. (1971) *Italian Manpower: 225 B.C.-A.D 14*. Oxford: Oxford University Press

- Crook, J., Lintott, A., & Rawson, E. (1994). *The Cambridge ancient history : 9 : The Last age of the Roman republic, 146-43 B.C.* (2nd ed., Vol. 9). Cambridge: Cambridge University Press.
- Degrassi, A. (1954) *Fasti Capitolini*. Corpus Scriptorum Latinorum Paravianum. Torino: G.B. Paravia
- De Ligt, L. (2012). *Peasants, Citizens and Soldiers : Studies in the Demographic History of Roman Italy 225 BC–AD 100*. Cambridge.
- Develin, R. (1980). The roman command structure and spain 218-190 B. C. *Klio*, 62(2), 355. Hentet fra <https://search.proquest.com/docview/1305194006?accountid=12870>
- Drogula, F. (2007). Imperium, Potestas, and the Pomerium in the Roman Republic. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 56(4), 419-452. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/25598407>
- (2015). *Commanders and command in the Roman Republic and Early Empire* (Studies in the history of Greece and Rome). Chapel Hill, North Carolina.
- Ehrenberg, V. (1953). Imperium Maius in the Roman Republic. *The American Journal of Philology*, 74(2), 113-136. doi:10.2307/292492
- Feig Vishnia, Rachel. (2012). *State, Society and Popular Leaders in Mid-Republican Rome 241-167 B.C.* Routledge.
- Flower, H. (2004). *The Cambridge companion to the Roman Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Førland, T., & Henriksen, J. (1996). *Drøft : Lærebok i oppgaveskriving*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Girardet, K. (1992). Zur Diskussion um das imperium consulare militiae im 1. Jh. v. Chr. *Cahiers Du Centre Gustave Glotz*, 3, 213-220. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/43554117>
- Giovannini, A. (1983) *Consulare Imperium*. Basel: Friedrich Reinhardt Verlag
- (2017). Consuls and Proconsuls. About a Recent Work on the Military Powers of the Consuls. *Athenaeum-Studi Periodici Di Letteratura E Storia Dell Antichita*, 105(1), 250-257.

- Goldsworthy, A. (1996). *The roman army at war : 100 BC-AD 200*(Oxford classical monographs). Oxford: Clarendon Press.
- (2003). *The complete Roman Army*. London: Thames & Hudson.
- Harris, W. (1979). *War and imperialism in Republican Rome : 327-70 B.C.* Oxford: Clarendon Press.
- Iddeng, J. (2017). *Romerrikets historie : Republikkens vekst og fall*. Oslo: Dreyer forl.
- Isaac, B. (1993). *The limits of empire : The Roman army in the East* (Rev. ed., Clarendon paperbacks). Oxford: Clarendon Press.
- Jaeger, M. (1997). *Livy's written Rome*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Jashemski, W.F. (1950) *The Origins and History of the Proconsular and the Propraetorian Imperium to 27 B.C.* Chicago: The University of Chicago Press
- Keppie, L. (1998). *The making of the Roman army: From republic to empire*. London: Routledge.
- Kraggerud, E., & Tosterud, B. (2012). *Latinsk ordbok: Latin-norsk*. Oslo: Cappelen Damm.
- Lazenby, J.F. (1996). *The First Punic war: a military history*, London: UCL Press.
- (1998). *Hannibal's war: a military history of the Second Punic War*, Norman: University of Oklahoma Press.
- Linderski, J. (1986) *The Augural Law. Aufstieg und Niedergang der römischen Welt 16. 3.* OCR. Berlin: Walter De Gruyter.
- Lintott, A. (1993). *Imperium Romanum : Politics and administration*. London: Routledge.
- Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor: To the end of the third century after Christ* (Vol. 1 og 2). Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Mehl, A. (2011). *Roman historiography : An introduction to its basic aspects and development*. Malden, Mass: Wiley-Blackwell.
- Mellor, R. (1999). *The Roman historians*. London: Routledge.
- Mommsen, T. (1971). *Römisches Staatsrecht*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. (Original: Leipzig 1887).

- Mommsen, T., Saunders, D., & Collins, J. (1961). *The history of Rome : (an account of events and persons from the conquest of Carthage to the end of the republic)* (A new ed. by Dero A. Saunders and John H. Collins. ed.). New York.
- Peddie, J., & Tønnessen, T. (2009). *Hannibals krig : Kartagos kamp mot romerne*. Oslo: Vega forl.
- Phang, S. (2008). *Roman military service : Ideologies of discipline in the late Republic and early Principate*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pina Polo, F. (2011). *The Consul at Rome : The Civil Functions of the Consuls in the Roman Republic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richardson, J.S (1986). *Hispaniae: Spain and the Development of Roman Imperialism, 218-82 BC*. Cambridge: Cambridge University press.
- Richardson, J.S (1996). *The Romans in Spain*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd
- Rich, J., & Shipley, G. (1993). *War and society in the Roman world* (Vol. Vol. 5, Leicester-Nottingham studies in ancient society). London: Routledge.
- Rosenstein, N. (2012). *Rome and the Mediterranean 290 to 146 BC : The Imperial Republic* (The Edinburgh history of ancient Rome). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Rosenstein, N., & Morstein-Marx, R. (2006). *A Companion to the Roman Republic* (Blackwell companions to the ancient world, Ancient history). Malden, Mass: Blackwell.
- Roth, J. (1999). *The Logistics of the Roman Army at War (264 B.C.-A.D. 235), Vol. 23, XXI, 399* , pl.
- (2009). *Roman warfare* (Cambridge introduction to Roman civilization). Cambridge: Cambridge University Press.
- Seager, R. (1994). The rise of Pompey. I *The Cambridge Ancient History* (Vol. 9, pp. 208-228). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sherwin-White, A. N. (1977). Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C. *The Journal of Roman Studies*, 67, 62-75.

- Sherwin-White, A.N. (1984) *Roman Foreign Policy in the East: 168 B.C to A.D. 1*. London: Duckworth.
- Southern, P. (2007). *The Roman army : A social and institutional history*. Oxford: Oxford University Press.
- Staveley, E. (1963). The "Fasces" and "Imperium Maius". *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 12(4), 458-484. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4434809>
- Steel, C. (2012). The "Lex Pompeia de Provinciis" of 52 B.C.: A Reconsideration. *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 61(1), 83-93. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/41342870>
- Taylor, L. (1957). The Centuriate Assembly before and after the Reform. *The American Journal of Philology*, 78(4), 337-354. doi:10.2307/291723
- Temporini, H. (1972). *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt : Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung : 1 1 : Von den Anfängen Roms bis zum Ausgang der Republik* (Vol. 1 1). Berlin: De Gruyter.
- Vervaet, F.J. (2014) *The High Command in the Roman Republic*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Walbank, F. (1989). *The Cambridge ancient history : 7:2 : The rise of Rome to 220 B.C.* (2nd ed., Vol. 7:2). Cambridge: Cambridge University Press.

Internettkilder

- Kraggerud, Egil. (2015, 26. juni). Polyb. I Store norske leksikon. Hentet 26. april 2019 fra <https://snl.no/Polyb>
- Andersen, Øivind. (2018, 12. november). liktor. I Store norske leksikon. Hentet 19. april 2019 fra <https://snl.no/liktor>
- (2019, 13. mars). fasces. I Store norske leksikon. Hentet 1. mai 2019 fra <https://snl.no/fasces>

